

NUHI VESELAJ

Shfrime nëpër mjegullnajë

(reflekse poetike e mendimore)
(1952 -1967)

Prishtinë, 1996

Parasqarim

Këto shfrime (reflekse poetike mendimore) që u shkruan "nëpër mjegullnajë vitesh", në periudhën 15 vjeçare: maj 1952 - maj 1967, janë gjithsesi njëfarë pasqyre e përjetimit vetjak si mësues lidhur me ca shtigje të kaluara.

Tashti këto i rimora në dorë dhe duke "i qitur në të pastër" sadopak i përmirësova, sidomos nga pikëpamja gjuhësore. U përpoqa që mos t`ua çart ngjyrën kur ato "u lindën" në rrethanat e caktuara.

Secili titull kërkon sqarim rasti, pasi që lidhet me ndonjë ngjarje konkrete, qoftë me temë të madhe apo tjetër, por të përjetuar në mënyrë specifike. Gjithsesi vendi i shënuar si dhe data bashkë me sqarimin si "legjendë shpjeguese" që jepet në fillim të titullit të çdo cikli do të shërbejë si pikënisje për të kuptuar drejt shfrimin a mendimin e shprehur në çastin e caktuar.

Kjo përmbledhje më përpara i është ofruar për vlerësim e botim revistës "Jeta e re" të Prishtinës, nga e cila u botua vetëm titulli "Lavdi guximit në luftën e jetës". Edhe ca tituj të tjerë qenë të vlerësuar (redaktuar), por pasi që ishin me përmbajtje fort "transparente", siç m`u kumtua, redaksia nuk pati guxim t`i botonte, prandaj edhe u shtynë për ditë më të mira.

Mbase ditët e tilla "të bardha" erdhën, prandaj po i riofroj për botim.

Ju falem nderit për mirëkuptim!

Prishtinë, 13 shkurt 1972

Me nderime,
autori

P.S.

Edhe pse deritashti ato "ditët e bardha" të dëshiruara ende nuk i pamë, megjithatë, në sajë të klimës së krijuar u bë e mundur që kjo vepër të dalë në duart e lexuesve të nderuar.

Prishtinë, 1997

Autori

NËPËR SHKREPAT E VITEVE
OSE
SHFRIME NËPËR MJEGULLNAJË

Nëpër mjegullnajë stinësh,
ja, u ngrit godina,
e cila sot ndrit krenare
dhe fushën e kohës zbukuron...

Në shtigjet e viteve
duke përshkuar errësirën,
tehu i shikimeve na u mpreh
dhe tashti i tëri shkëlqen,
shëndëllen dhe përgëzon
ardhmërinë që synon ta ketë.

Në rrëgallat e furtunës
kohë të egra u tretën
dhe fatushi pallëlarë
me guxim të fituar
fusha të reja lakmon.

Në valët e kohërave
pësimet me mësim përballen
dhe me durimin që malet dhurojnë
fuqi të reja këndëllin.

Lëkundjes së viteve
lum ai që u qëndron
se në pranverë, për një çast
edhe kodra e thatë
gjelbërimin e qafon!

(Prishtinë, maj 1967)

I. Rindërgjegjësim tradite

(Nga dy vjershat e këtij cikli paraprirës shihet pozicionimi im rreth traditës pozitive, e cila, sipas asaj që thuhet, jo vetëm se nuk do të shuhet, por që vjen e kthehet duke marrë gjak të rinuar me "Erë të Perëndimit" dhe njëherazi me krenari "rrëfëhet në këngë" duke mos njohur kështu kurrfarë kufini dhe duke mos u pajtuar kurrën e kurrës me "paqësimin me hu", pozicionim ky që del i ravijëzuar në botëkuptimin tim më përpara sipas traditës dhe se do të vazhdojë të jetë i pranishëm gjithsesi edhe si në ciklet vijues të këtij vëllimi si dhe në krijime të tjera e në veprimtarinë time përgjithësisht).

1. SEKRETI I TRADITËS

Në pranverën e vonë të Qabratit legjendar
rrëshqiten ca bulëza të traditës së hershme
dhe pasi u lagën me lot të mallëngjimit
u shkrinë në valët e Erenikut...

...Pas një kohe: në Çarshinë e Vogël,
në Çarshinë e Madhe, anembanë qytetit të lashtë
ndërflitej e përflitej:

"...asnjë kujtim në valë nuk fundoset,
asnjë qëllim s`brumoset në fundrinë;
asnjë dëshirë e shprehur dhe e pashprehur
në barkun e harresës nuk humbet dot:
bulëzat e traditës rikthehen përherë;

Drini Plak asgjë tonën detit të pafund nuk ia hedh,
rrugës përgjatë brigjeve avull guximi përdah,
njomësi i jep barit, luleve nektar,
bulëzave vesim, frymës krahë të rinj,
grykave legjendë e legjendave himn
dhe era na e sjellë prore gjithkëndeje...

Prandaj:

kur Era e Perëndimit sjell retë e ylberta në këto anë
Qabrati pret krahëhapur,
atëbotë tragjika, heroizmi, shpërthimi i ri
me krenari rrëfehen në këngë?

(Gjakovë, maj 1952)

2. PAS MATURE...

Jeta e shkollës
 ik si vesë
 por ngadalë ngulet
 në kujtesë...

në kujtesë ku
 brumen shqim
 valët e jetës
 trashëgim;

valë këto
 plotë paqartësi
 përjetësim
 me mësim të ri:

mësim pushteti,
 mësim ode,
 mësim loke
 zemër toke?!...

pyetjet shtrohen,
 pyetjet lindin
 kërkojnë mënyrën
 të të bindin:

dëgjimësi, po kënd?
 kuptimësi, po ku?
 gjindshmëri po si
 në këtë paqësi me hu!!??

Mbështetja e fortë
 në ndërgjegje
 mbetet detyrim,
 rëndësë n` vetvete?!...

(Suharekë, gusht 1952)

II. Enthuziazëm dhe të çala kohe

(Ballafaqimi me realen krahas entuziazmit që shprehet lidhur me punën në arsimim e edukim pasqyron edhe zhgënjimin e ligjshëm, ngase gjatë punës e veprimtarisë si pengesë dilte mjaft dukshëm "mjegulla në errësirë", madje parandjehet edhe "dimri me ngrica të mëdha" duke e mbarsur kështu "suksesin me dyshim".)

1. NË UDHËTIM DREJT TEMPULLIT TË DRITËS...

(udhëpërshkrim Reçan - Mushtisht)

1

Herët në mëngjes, pa dalë mirë drita shpejtoj këmbësore mbi shtëpi që gjarpëron pyllit, skajeve e mes arash, skaj livadhesh, skaj e këput zabelesh dhe kështu humb gjurmën nga përroi që vjen nga lart e shkon tërthorë-tërthorë fushës përposhtë... Këmbësorja gjurmon mes dy fshatrash të tjerë, prrojesh e zabelesh, kah lisat e Savrovës e ngjitet përsëri drejt fshatit Mushtisht, i cili struket aty rrënzë kodrësh fshehur. Ky është objektivi që kam detyrë të shkoj. Është shkolla ku tash sa ditë punoj.

2

Kalimthi kundroj kuqimin pararezor që sapo fillon të nxjerrë aureolën atje lart mbi bjeshkët e Bukoshit dhe që shpërdahet pas pak me aq lehtësi, me aq fërfëri...

Po kjo fërfëri në çast shoqëron dhe hapat e mi...

3

Rrugëtoj dhe meditoj: Si të përbihen kohërat, si të përbihen rrezet. Sa shumë kohë na shkelën, sa shumë rreze na ikën pa i shijuar. Sa shumë nga ato ne fare s`i pamë as në vegim. Vallë ato si mundën të iknin pa i vërejtur ne e pa na mikluar ato ne?

Po sot a ka mundësi që të hapërdahet mugëtia. Si të sheshohen rrugët tona?!

Dhe nga shikimi me mendjen pip drejt ardhmërisë, pyes veten: vallë, si merr krahë frymëzimi?! A mund të matet hapi me brigje?. A mund të matet shpejtësia me rreze?

Sa hapa të mëdhenj duhet të bëjmë, sa të vegjël jemi? Shpejtësi rrezesh na duhen e ne shpejtësi të vogël kemi? Diellit i bëj zili. Diellin e lakmoj. Fuqi të madhe ka Ai. Dritë të madhe ka. Po sa dritë e fuqi ndan për nënqiellin tonë, vallë, kush mund ta dijë?!

4

Vetveten pajtoj, vetveten provokoj. Botën time cys. Ku do të jetë fshehur ylli im, tash që drita e diellit i mbuloi? A lë dhe ylli im shenjë në livadhin e gjithësisë? Ku vallë janë hyjt tanë, të bashkëkombësve të mi? S`jemi edhe aq pak sa thonë! Hyjt tanë janë në qiell apo i kemi pranë?

Shkolla për të cilën punojmë, luftojmë a mund të krahasohet

me dritë, me dritë të diellit apo është ylli vetë për ne? Poezia diku thellë nga brendësia e pallatit të vet në mua më miraton. Unë lirshëm e parafrazoj: Shkolla është drita që na zbardhë jetën - ardhmerinë. Na bën të aftë ta njohim më mirë jetën, ta njohim veten, ta njohim të vërtetën dhe ta mbijetojmë vdekjen?

5

Dielli vetëm rreze shkep, ngrohësi për të gjithë jep. Edhe shkolla ku kam filluar të punoj e merr ditën i merr rrezet nga dielli jetë, por unë si mësues vallë a kam zotësi t`i stolis me rreze shumëngjyrëshe nxënësit e mi?! A kam aftësi që filizave t`u jep gjak të ri dhe kështu jetën t`ua zmadhoj, t`ua hijeshoj!? Dua atë që të gjithë tanët e duan: ta bëjmë jetën edhe më të bukur edhe më të rregullt. Më të mirë se natyra që na dhuron si bukuri, por pa rregullsi... Shkollarët tanë me rreze në ballë e me ngrohësinë në gji, në këtë nënqiell, do të krijojnë jetë të tillë të ripërtërirë, të cilën "edhe hyjt të na kenë zili"!

Po unë jam vetëm një, s`di sa do të kem fuqi?

6

Kështu duke imagjinuar në bisedë me vetveten pa zë, i shoqëruar me rreze shpresash tona të dukshme e të pazhdukshme, hapat vetiu më kishin afruar gati në cak. Po unë s`dua t`i ndrepres mendimet varg... Vallë vetëm shpresat mbështetur në ardhmëri apo dhe puna jonë do të jetë ai fanari që do të na ndrijë rrugën që prej natës të dalim në dritë. Në atë dritë të ditës sonë që aq shumë e synojnë, e dëshirojmë, e ëndërrojmë?!

Po. Po. Shkolla diell do të na ndriçojë, si zjarr do të na ngrohë, me dritë do të na rrezojë. Kështu mësuesit tanë të mëdhenj na thonë e ne mësuesit e vegjël duhet të përpiqemi në jetë ta zbatojmë porosinë e tyre.

Rrezet e shkollës duke ndritur vetveten terrin e mërgojnë, ka thënë një mësues i vjetër. Shkollën duhet mbështetur se vetëm atëherë errësira kurrë s'mund të na përshkojë, të na gjunjëzojë. Shkolla është tempulli i dijes dhe unë jam oborrtar në atë tempull. Jo unë më tepër se oborrtar dua të jem. Dua të jem dritë e dijes në atë tempull? Edhe më shumë edhe më i madh duhet të jem!...

7

Kështu në këtë rrugë, edhe pse mjaft të gjatë, s' kisha monotoni se më shoqëronin rrezet e fantazisë dhe nga ky vëgim ëndërror ngapak hyjnor si papandehur më ktheu në vete, në të

lumen botë, një zë pëshëndetës i hollë muzikor i një fëmije që takova në rrugë pak pa mbërri në cak:

-Mirëmengjesi, shoku mësues! -A u lodhe?!

-Mirëmengjesi, Rreze, ia ktheva. Ishte një vogëlushe ballëndritur. Ia venerova, për skithi, buzëqeshjen e saj të praruar, të shprehur pak me të druajtur, me kuqëlim në faqe. Ende s`ia kisha mësuar emrin si e quanin. **Rreze** e quajta. S`ka shumë kohë që njihemi. E di se është në klasën e pestë. Janë të rralla vajzat që vijnë në këtë klasë.

Sidoqoftë, kjo ishte rrezja jonë që më zgjoi nga gjumi i fanzasisë, që më solli nga ajo botë hyjnore në botën tonë të rëndomtë. Çuditesha me vetveten. Tërë atë rrugë e kisha bërë lodhje s'ndjeja fare, prandaj as në pyetjen e vogëlushës "A u lodhe!" s`u përgjegja?!

Ende më pushton përshtypje: ne duhet të ecim, të ecim, të punojmë, mos të ndalemi kurrë. Të ecim të fluturojmë, të punojmë djersët mos t`i kursejmë. Të fluturojmë, të fluturojmë rrezeve t`ua kalojmë.

Mos të ndalemi për derisa rrezet do të na ndrisin të lira nga ballët tanë. Për derisa në zemrat tona të ketë vend mirësia, ne mendjet tona të zërë vend hyjnia...

(Mushtisht, shtator 1952)

2. PËRSHTYPJE...

(nga "Ditari" i pavijëzuar)

1

Halle e zavalle...

Nata sterr. Qentë lehin. Bishat nëpër terrnajë rendin. Bjeshkë, pak rrugë e shumë shpeshtakë. Fshati ka lagje të shkapërdhura. Po dhe lagjet janë me shtëpi të shkapërdhura. Vallë sa shumë vend zëka ky fshat po të tjerët?...

Skamje. Mjerim. Jetë e ngecur. Ne duhet të propagandojmë për shkollim. Për një jetë më të mirë që do ta bëjmë duke i nxënë rrezet e shkollës, të dijes. Megjithatë edhe këtu mësoj se jeta gjëllin në mënyrën e vet. Edhe këtu thuren këngë për jetë më të mirë. Thuren lavdi për të kaluaren. Për besë e burri. Për mikun që s'e lënë kurrë në agoni. Flasin për mikëpritjen traditë. Flasin për punë të rënda, për bagëti. Për gjallni e pasuri. PO shihet vërtet se për nga pasuria "të hollë nga takati" janë tashti. Lufta e fundit ka zgjatur pak më shumë në këto anë me e pa partizanë. Po edhe robëria e mëhershme që mbi shpatulla e ka rënduar... Flasin edhe për kurbëtin e zi. Flasin dhe këndojnë, mbase dhe vajtojnë... Rrugët e kurbetit përherë të hapura i kanë. Shumë djem thonë, që e morën atë rrugë s'u kthyen më të rinj. Rrugë të hidhura janë ato, thonë ata, që së paku në pleqëri kthehen pranë shenjave të të parëve, por edhe pranë varreve të tyre dhe varreve të veta?! Për ata që presin këtë kthim s'përshkruhet ai gëzim! Kaq magjepsë është vendlindja për njeriun tonë!

Çdo dimër vjen i egër për skamnorët. Çdo verë vjen e thatë për ata që s'e kanë bulykun plot. Çdo ofsh kalohet me një shpresë për jetë më të mirë. Njeriu me shkollë këtu paska kult, paska nderim, por, vërtet kushtet hë për hë qenkan për mjerim... Tradita e mikëpritjes ka vazhdimësi. Tradita më e fortë se ernat që fryjnë. Ajo përballon edhe tufanet që duan t'ua rrokollisin njerëzve tanë edhe botën në brendësi. Armë e traditës te ne është gjuha, është kënga, është shpirti, është dashunia që shprehet herë herë edhe me vrazhdësi- më thotë një plak i mençur, burrë ode, pleqnar "nahie".

Meditoj për vete: Këtu dhe jeta me vrazhdësi gjetka qendresë në bukuri e llahtari. Jeta e re që ëndërrohet këtu pa vrazhdësi, pa vështirësi, vallë, ku e merr atë fuqi? Jam i ri ende nuk di?

2

Të nëntë fshatrat kanë halle. Të nëntë fshatrat herë flasin e herë jo për një shkollë të madhe. Tash të nëntë fshatrat një shkollë e kanë! Më mirë, prej nëntë fshtrave s` mblidhen nxënës sa për të formuar edhe një paralele të pestë. Suksesi do të jetë i madh më thotë drejtori, nëse arrimë që klasën e gjashtë mos t`a shuajmë për mungësë ndjekësish.

Vërtet, halle e zavalles!

Thonë, më përpara ishte edhe më keq. Tash, thonë, zgjimi është i mbarë. Dëshira për dritë e dije vjen duke rritur shtat. Larg qëndron faji i gjendjes së tillë të mirë e të pamirë. Larg në histori shkon e kaluara jonë, por edhe larg në thellësi kemi për të bërë punë për të arritur ardhshmerinë tonë, mendoj por s` e shpreh. Kurrfarë zhgënjimi as në çaste s` bën të shfaqet në shpirtin tonë?!

...Mirë është ta njohësh të vërtetën. Duhet ta duash njeriun tënd ashtu, siç është, na kanë mësuar mësuesit tanë idealistë. Rruga e tyre duhet vazhduar...

Sipas kushteve që kemi duhet gatitur për ardhmëri. Të shpresojmë se kushtet do t`i krijojmë vetë! Është e vërtetë se kohë mjaft e keqe po pengon rrugën tonë. Po ka të vërteta, që dhe ne vetë jo rrallë rrugët tona po i pengojnë. Nëse shpengohen më herët pengesat tona nga ne, më herët do të kemi pranverë. Të shpresojmë pra, të shpengohet pranvera. Koha kërkon luftëtarë. Koha kërkon flijimtarë... Na qoftë udha e mbarë, na qoftë puna e mbarë!

3

... Në popull përgjithësisht ndeshim në mirëkuptim, edhe pse moti po bëhet gjithnjë e më i lig. Udhëtimi i nxënësve gjithnjë e më i vështirë. Vërtet e gjatë dhe e vështirë rruga e shkollës sonë. Si të krijojmë kushte në këto kohë të pakushte. Shumëve iu mungon vështirë. Sa shumë të tjerëve u mungon mbatha. Edhe copa e djathit me misernike diku s`është me bollëk! Si të sigurohet një vendbujtje për këta etsharë të dijes, për këta shkollarë filiza të dritës së parë. Sa s`i ka kapur ngrica si të sigurohet së paku një shujtë. Mundësitë duhet parë. Këta çuna janë ushtarë të ardhmërisë. Çdo ushtri e ushqen populli. E ushqen shteti. Të shohim... Thonë se ka mundësi të shfrytëzohen ndihmat që janë tubuar për ushtri dhe kanë mbetur rezervë e pashfrytëzuar! Të shohim dhe të bëjmë.

4

Halle e zavalle!

Hallet na shtohen ato rriten bashkë me rriten tonë. Por edhe gëzimi na shtohet së bashku me jetën tonë. Vërtet diçka bëmë. Internat partizance, por, ama, e bëmë! Gëzim për ne është kur hallet nuk i quajmë halle po vështirësi të vogla. Ato që i shoh unë halle të mëdha këtu shumica i shohin si të vogla fare, të cilat nxisin e nuk molisin!

-Hall për ne është libri, shoku mësues, më tha një fshatar. Si ta fusim librin në çdo shtëpi librin tonë, jahu!

-Kjo është punë. Ku hyn libri aty hyn drita -them unë.

Befasi e mirë për ne. Vend dëshprimi nuk ka. Puna do vazhduar. Ndërgjegja me punë ngritet. Koha do të na pjekë si duhet. Durimi shpëtimi - kanë thënë të dijshtmit.

Ditunia dhe urtia popullore dhe në këto vise ka pasur plang. Këtë traditë pak e njohim ne. Tradita është shkollë në vete. Pjesë të kësaj shkolle ne duhet gjetur e selitur. Vërtet, gjëra të mbara duhet besuar se ka në popullin tonë!... Populli ka dëshirë për shfaqje, skeçe. Skeçe shkruajmë, improvizojmë dhe ne. Role luajmë dhe ne... Ja kështu u filluaka jeta e re!

5

Bluaj në vetvete. Sa të mirë që janë këta njerëz në shpirt. Ku e gjejnë vallë këtë zgjuarësi. Sa dëshirë të fortë kanë për dituri. Për të ecur përpara sa shumë dëshirojnë, edhepse kushtet u mungojnë... Si të kishte kush t`u prijë për të mbarë, këta mrekullira mund të bëjnë. Por, medet edhe mbrapsht ka shumë që po u prijnë... Medet!

Kur ditën e mbulon terri dhe mjegulla e dendur natës stërshel i rri, atëherë shtohet shumëfish dëshira për rreze, për dritë, për të thyer prangat e këtij terri, për të larguar ato mjegulli. Koka e njeriut është mëkat të mos ketë dritë në vetveten e saj.

(Mushtisht, shtator 1952)

3. MJEGULL NË ERRËSIRË

Mbas kodrës së motit Dritën fener kemi,
 prandaj nxitojmë, ngarendim
 që të mbrumemi me tharmën e saj,
 të mpleksemi me shpresa të rilindura,
 që të na forcohet muskuli i ri,
 që errësirën më me furi ta çajmë,
 që rrugën e kohës ta sheshojmë,
 që koha plaçkë t`u dorëzohet duarve tona...

Por në kohë të pushimit të parë,
 sa fshimë djersën që po na i djeg sytë,
 sa mposhtëm lodhjen që na i dridhte leqet,
 kur paqartësinë në të sheshuar shtërmëngëm
 në errësirën e qiellit logshpresash
 na u shpif një rrëbesh i zi i shoqëruar me një mjegullnajë ..
 mjegullnajë e zezë, pis lubi, ndjellakeqe dhe tinzare pakufi!...
 Kjo po na molis, kjo po na damllon,
 po ua gjymton krahët drangojve të sapoçelur që sa filluan të
 pupëlojnë flatrash e të sforcojnë thonjtë
 për t`u kapur me shtriga e shtrigana
 në qiellin tonë me shtrëngata.
 Suksesi dyshim po mbarset. Vullneti myk po mvishet.
 Hutimi dhe dyshimi po na shtohen...
 Jermi e pëqartje mbështjellë e përdredhë.

Kullën e bardhë ende pa e ngritur mjegullnaja e zezë po na
 e zanon. Pritet të egërsohet edhe më ky dimër me ngrica të
 mëdha.

(Mushtisht, dhjetor 1952)

III. Ndrydhje shpresimesh

("Ndrydhje shpresimesh" nuk ndodhen vetëm me aktin e burgimit e të gjykimit, por edhe pas daljes në "liri", ngase tashti zbatoheshin mënyrat më të ndryshme perfide të përndjekjes, qoftë me anë propagandës së zezë, qoftë me anë refuzimit, zvaritjes a kushtëzimit për punësim me qëllime të caktuara, gjithsesi me qëllim të shtrydhjes e të ndrydhjes së unit e të trunit. Kjo vazhdon edhe gjatë jetës në ushtri etj. Të vihet re fakti se në këto "shfrime" të këtij cikli trajtohen mjaft tema delikate, ku shihet se sprovat e tilla patën ndikim të kundërt te autori, ato në një farë mënyre shërbyen si sfida jo për të përrulur, por për të diktuar më mirë veprat e ndyta që praktikoheshin për të thyer e dërmuar çdo përpjekje që mund të çonte në të kuptuarit e rrugës drejt qëllimit gjakim. Pos shfrimeve nga biruca, ku i kalova afro 6 muaj i vetmuar të vihet re tema e mbytjes së Jetës si dhe ushtar Musliut në vitin 1955/1956 etj.)

1. SHFRIME...

(Përjetim i një drame të pashfaqur)

1.

Pa hyrë në shtëpinë e djallit vetë s`mund ta mësoh
fshehtësinë se ku bën dreqi vezë. Posa ndodhesh në strufullën e
tij do të ndeshesh në plot thina, plot kthina - labirinthe...
kthina e thina poshtë e lartë. Kthina e thina gjerë e gjatë. Sa
shumë gjemborë, kangjela, kunja, thepa, grila;...tmerr, zymti,
errësirë!

Cili është dreqi i zi e mëson më mirë kur të ngatërrosh
në vallën e tij. Në vallen me britma, klithma e zhurmëzhimë.

Llahtari e organizuar. Pa logjikë njerëzие... me sjellje
shtazërie... ku nata nuk sjell qetësi, por ka vetëm lemeri, ka
kob të zi!?!...

Kjo farë "shkollë" filluaka me ballafaqim, parapëgatitje
kjo për ligjërrata pa përgjërrata, me lëngata që do të zgjasin me
natë (se këtu nuk paska ditë), me javë, me muaj, mbase edhe me
vite!

...Djersë e ofshe në themel. Djers e ofshe në kate. Djersë
e ofshe në emër të emrit pa emër, për këtë e për atë "haxhi",
për këtë e për atë "lubi"!

Vallë, a pak gjak flijimi është derdhur në themelet e kësaj
binaje, që dhe tash gjak kërkua? Gjak, qelb e gjëmë ndihet që
nga themeli deri në çati?!...Brenda gjëmë, jashtë fërflazë:
barku petë, goja këlbazë?

2.

Meditim në errësirë: Jeta ecën, koha shkon si uji që s`
rri. Uji amull thonë shteret kur në një vend rri, po jeta e të
riut e mbyllur në "kuvli", vallë shteret a mplaket?!. Jeta e
ujit vazhdon, qoftë si avull, qoftë si lagështi, qoftë si lumë,
qoftë si det. Po unë këtu ujë nuk shoh. E dua shkëlqimin e ujit
në lëvizje. Dua ta shoh?

... Me muaj s`kam parë as shkëlqim uji, as kaltërsi qielli,
as rreze dielli... Kësaj i thuakan mbase rini pa shkëlqimësi,
pa kaltërsi!...

Kthjellësi qielli dua, kthjellësi me muaj nuk shoh, vallë
është jetë kjo?

Shkëlqimi, më thonë të verbon? Kthjellësia të lëndon!

Rrezja të djeg, të përcëllon! Po s` e nd`rrove lëkurën e trurit, po s` e lave, se spastrove nën gërmaz? Vallë a ka kob më të madh se të shkelësh lulen që në syth, ende pa çelë mirë? A ka kob më të madh se ndërgjegjën ta përmbysësh, të pështysh gjirët e satëmë?!

...Qielli thonë ka vranësirë. Toka kah shkel unë ka qelbësirë. As qiell as tokë të lirë nuk shoh! Vetëm dëgjoj ujin në kanal që ecën me rrëmbim. Uji e di dhe ai i zi, derdhet në lumë. E jeta ime a ka lumin e llumin e vet të jetës. Mos vallë pikat e mia të jetës lumë do të mbesin në lluca, në ujin për bretkoca!?

3.

Biseda me lumin e fantazisë është kënaqësi dhe e vetmja armë që më shoqëron në brendësi. Thonë se gjaku s` bëhet ujë. Po uji, vallë a bëhet gjak? Gjaku i ngrirë a shkrihet në ujin e valuar. Vetëm ky eksperiment mbase u ka mbetur "hitlerëve" pa e provuar?

Galdimi i akullt a shkrihet në ujë? Kujtimi i ngrirë a brumet me gjak?

Shenjat thonë nuk zhduken dot. Kujtimet tona vallë a lënë shenjë në kohë?

Lumi pastron shekuj. Do të spastrojë dhe llumin e gjysmë shekullin tonë. Duhet. S`i kemi lindur Zotit me zor, thonë njerëzia pak si për mahi, pa si për njëmend. Shenjat bashkë me llum, druaj s`tregojnë shumë, nëse tretën në lumë?

4.

Biseda me murin për murin ledh të kohës është bisedë me një shok të vërtetë që mund ta prekësh, mund ta lëndosh me thonjtë plot ndotësi, por ai të duron. Nuk reagon. Kështu është ky muri i jetës sonë: Mure nën dhe. Mure mbi ne... Mure rreth e qark, mure në kate, mure, mure, mure ? Thonë muri flet. Po këto muret tona këtu nuk fliskan dot? Mbase para historisë, do t`u çilet goja për të treguar përjetimet e klientëve të vet? Mbase?

5.

Dhe këtu në këtë bina, tri botra qenkan: bota poshtë në podrum: pa dritë, tjetra pak më lart në gjysmë kat: me gjysmë dritë dhe ajo nalt në kate: me dritë të fortë prozhektuese!

Botë me dritë normale këtu nuk paska?!

Atje në katin e tretë, në botën me dritë të fortë. Ka kulltuqe, ka dollapë me libra. Ka dhe lapsa e fletë. Eh si t`i mundja të shkoqja së paku një fletë. Dhe në të nuk do t`i

shkruaja nënës që mos të mërzitet. S` do t`i shkruaja të fejuarës të presë a të mos presë. S` do t`u shkruaja nxënësve që mos të haliten, s` do t`u shkruaja shokëve që mos të koriten, por do të shkruaja një poezi: për qen, për ujq - për bisha, kah kapiten, lëpihen dhe luajnë me bishta!... Do të shkruaja shumë do të shkruaja, por ja ndodhem këtu në veçimtore, ku s`ka dritë veç erë mortore.

6.

Mund të bisedoj tash dhe me gurët nën mur, mund t`i pyes, mos janë dardanë, mos janë dhe më të lashtë, prej cilës muranë, janë sjellë këtu? Si u qëndruan rrebesheve të motit, si i pritën ditët e sotme?... Kështu unë pyes përgjigje s`ka. Vallë përsëri faji është te unë, se s` po e njoh gjuhën e gurëve! Se ky myshk, ky lëmashk, këta gurë të ujësuar në themele dhe ata nën themele e mbi themele, gurë nënshpate, gurë mbi shpate, rrëgallë e muranë dhe ata gjithandej nën kala duhet ta kenë gjuhën e historisë së vet. Por atë gjuhë të ngurtëzuar duhet njohur, duhet zhgurëzuar! Vallë çfarë faji kanë gurët për njerëzit zemërgurtë? ...Këtu fjala del si gurë... mllëfi mblidhet e mbështillet gurë? Dufi mbyllet me gurë, Ofsha del gurgurë. Loti rrjedh mes gurësh...

7.

Gurit s`ia di gjuhën po llumit ia ndiej duhmën. Llumin e kam pranë. Llumi më bën shoqëri, si jashtë si në brendi. Nga llumi s`di se si më përftohen njerëzit si mashë që shpupurisin hirin për të gjetur xixat, për t`i shuar krejt ato. Llumi më del si thikë që të zhbiron në zemër, e zemra gjak nuk kullon!

...Agonia në llum rrasë e madhe mbi ne. Llumi të lë pa gjumë. Llumi vjen rriba-rriba dhe me shkuja shumë... Llumi vjen me dhunë, me sëmundje, lëngatë... Por dhe këtu s`do fati krejt me të ngulfatë, prandaj shpresa shndrit në imagjinatë...

8.

Symbyllur me bebëza të ndrydhura veneroj: errësirë të kuqe, të murrmë, të zezë, gjithfarëshe shoh. Ja sa gjera i zbuloj, kjo është shpikje që do të mund të më shoqërojë dhe muaj të tërë, merzinë do të ma bjerrë. Ja, për shembull, mbyll sytë dhe shoh fusha të gjëra të lulëzuara. Pas shtatë kodrash bleroshe dëgjoj: jehona bën jehonë. Shoh: vasha rrit shtatin. Nusja rrit shtalbakët. Fëmijët rendin pas fluturave. Shkollarët lexojnë libra. Sa bukur u kalon jeta... S`ka mbyllje. S`ka dyndje. S`ka lëkundje, s`ka shkundje, s`ka qeshje me zor! Natyra është e lirë, njeriu është i lirë, njeriu është i mirë... Diku bëhen dasma, shoh se si vallëzojnë, së bashku "të rinj e të reja prore

kapur dorë për dore"!...

Në çast më pritët ëndërrimi! Sa i fortë njeriu në kujtim. Sa i lirë njeriu në ëndërrim. Sa i fortë vegimi në njeriun tonë. Në njeriun tonë trim e të fortë që edhe bishën në bjeshke e mposhtë, por një polic krejt i plogësht e poshtëron sa s`ka! S`dua të kujtoj gjithçka, por ja vijnë mendimet herë varg e herë kalakryq pa ndalur?

Dhe zullumin mbi shpatulla e lehtëson me shpresë, pa dënësë...

9.

Shpirti dhe mendja nuk shterojnë... Shpirti humb, kur mendja humb. Prandaj thonë shfrytëzoje mendjen shpirtin mos e humb. Edhe atëherë kur dhembja e shpirtit galdon...

Nëse nuk ke "shpirt" do të keshë urrejtje. Urrejtja të ndihmon kur shpirti lëngon! Edhe mundimi i shpirtit ka art. Arti në shpirt valon. Trashëgimia mbizotëron dhe artin e përjetëson e mbijetëson.

Shpirti ka sytë e vet. Syri i shpirtit nuk venitet kurrë. Pamja e tillë jeton në vegim dhe vegimi i plagosur shërohet, ashtu siç shërohet gjuha jonë e ntrashur, mishi ynë i mavijosur, mollza e përgjakur, gishtat thonjsh gërvishtur, llëra përcëlluar në flakë!...

... Dhe as vdekja jonë as lindja a rilindja jonë në vegim nuk zhduken dot. Ato vetëm mund të marrin interpretim për jetë të re. Por duket se as mësimi as pësimi vegim nuk mbaron këtu. As ndjesia e pranverës rinore nuk shteret këtu. Rinia nuk vyshket kaq lehtë. Jeta do të jetësohet. Krenaria do të hymnizohet në Qëndresë! Qëndresë në lëvizje për gjetjen e rrugëve të papashme, por që t`sjellim drejt ngadhënjimit. Kjo është shkolla, kalititore e rrugës për fitore.

10.

Shpirti mund të thyhet në çast, por kurrë nuk meket përgjithmonë. Shpresa është ajo që përherë shpirtin e rigjallëron. Qëllimi i lartë ideal në vetvete merr gjak të ri, fuzion të ri për jetë e forcë ripërtëritëse nga vetvetja. Ja këtu qëndron enigma e besimit në pavdekësinë tonë, idealin tonë. Dihet se kur madhështia e mendjes shpirtin stolis edhe vuajtja edhe vdekja pavdekësi ka. Atëherë himnizohet agu i ri dhe shndërrohet në shenjtëri.

(Prizren, qershor 1953)

2. ZHGËNJIM...

1

Mbi mjegullnajë që na rri mbi, them, ka diell, ka rreze, ka ngrohësi. Po të ndërrohet shtrati i përroit mjegulla do të shkapërndahej. Për ne do të vijë tjetër ajri, tjetër njomësi, tjetër ngrohësi.

...Jo, më thonë bashkëfshatarët e mi: Shtratin e përroit e ndërroi furtuna. Ne jemi të pafuqishëm ndaj veprës së saj. Furtuna dhe sot vazhdon. Jemi të pafuqishëm tashti, por kur do të risforcohem një zot e di?! Çdo përpjekje jonë mund ta egërsojë atë lubi. Kohës së keqe para s`i dilet krahë thatë, këtë gjithkush e di. Duhet pritur... ngase ka keq e më keq. Ajo mund të jetë edhe më e zezë. Mund të sjellë breshër me rregallë...

Diellin të fortë zjarr s`e duan bashkëfshatërt e mi. Po druajnë që edhe ai mund tua përcëllojë lëkurën e lënduar. Prandaj thonë mos me e nga furtunën. Duhet t`i ruhem dhe reflektimit të dritës nga zjarri i fortë në befasi. Se dhe Dielli na gënjeu. Përroi le të rrjedhë rrëmbimthi, mbase qafen vetë do ta thyejë! Ku me dijtë e nesërmja mbase na sjell verë të bardhë e jo si e sotmja dimër të zi!...

Vërtet, ky ledh, ky gardhim na bëri nafakzi me zemër e me sy...

2

Zhgënjimi më bren, por edhe shpresimi s` më braktis... Shoh: Shtrati i lumit po thellohet, medet! Gardhi i zi po naltësohet, medet! Laku po ngushtohet, mjer ne! Kodrat e dritës largohen në hapësirë. Na mbetet veç toka nën këmbë, po nga Toka ushqimi ynë për jetë buron... Nërsgojcë jaka e këmishës na u qep. Rreth fytit tonë rri varë. Nërsgojcë fjalës së lirë... Nërsgojcë punës së mirë. Ndërskamca na vënë. Po ndërskamca dhe ne duhet të shpikim edhe ne si ata, të mësojmë të mbrohemi dhe të mësojmë të forcohem me to!

3

E di se bashkëfshatarët e mi këndeje e andej përroit, këndeje e andej gardhit të zi, kanë zotësi dhe aftësi që diellin t`i bëjë të ndrijë. T`i ngrohë e mos t`i përcëllojë. Ta zdapin furtunën, mjegullën ta largojnë.

Po ajo mund të arrihet me guxim e besim... Guximi duhet bërë fli. Besimi duhet rrezatuar që në fillimësi. Guximi dhe besimi mos vallë na janë lënduar, mos vallë na është thyer tehu

i sqeparit të tyre?! Kshtu s` ma thotë mendja por po e ndjen loti i zemrës që gjithnjë po ma zhbiron loçkën e droçkuar, madje pikërisht aty në brendësi. Aty ku tmerrshëm theron thumbi i paaftësisë.

Vallë kur do të rilindet ai guxim, kur do të ringjallet ai besim, kur do të vijë dita e diellit tonë, kur bashkëfshatarëve të mi do t`u mbijë bimë e re për guxim e trimëri me besim të ri?

4

Pyes e meditoj:

Vallë a i kthehet ndonjë herë fushës si duhet gjelbërimi? Kur do t`i hiqet hareshë kufizimi?

Vallë a mund të rritet bima jote pa ngrohësinë e diellit tënd? Si do të seliten e të rriten bimët që dëshirojnë këndeje e andej përroit pa një përpjekje të përbashkët, pa një përkujdesje të përbashkët?

Vallë a është e aftë natyra nënë. Ta mbajë klimën e njëjtë në dyja këto anë, kur andej ka diell, këndeje ka hënë?

Përroi thellon shtratin e ri edhe zhgënjimi më është futur në bark, në gji, në kokë. Dhe kjo po bëhet para syve të mi.

Zullumi thonë s` mund ta zhbëjë njeriun. Ai nga ntrashësia e vet këputet, mbaron, kurse njeriu shpëton. Atëherë dhe natyra i kthehet vetvetes: e njëjta klimë do të selisë dhe bimë të njëjta. Gjuha e njëjtë e pemës do të japë fryte të njëjta. Ne duhet të jetojmë dhe mbarë të mendojmë. Shkolla të jetë klima që na bashkon. Me duart e mendjes sonë ta bëjmë bashkimin që dëshirojmë, Shpresojmë, edhe pse zhgënjimi ende qetë, qetë mrizon!...

(Reçan, qershor 1954)

3. SILUETA TRASHËGUESE

(Xhevdet Dodës)

Në një qeli të "gestapo"-s famkeqe, në muret e ndrangta fole akrepash, silueta e një martiri humanist me të kuqe ngjyer skaliti shëmbëlltyrën yll që sot ndrin në qiellin e përjetësisë:

Hallesh trimi murit mbështetet,
tretet, meket, por nuk jepet;
s`jepet dot dhe as nuk shtrohet,
s`bëhet urë mbi të të kalohet.
Mbetet mburojë ledh - ideal:
më mirë vdekë, me plumb në ballë,
se tradhtar i mbetur gjallë!

Janë do çaste kurr besa matet
karakteri i fortë s`luhatet
shndërrohet n` mësim me përkushtim
rreth kushtimit trashëgim:

Pa kthim prapa në rrugë kur të hysh,
s`ke pse e bën më mendjen dysh
dhe më të keqen përballoje
shtrëngo veten, mbizotëroje!

Forco nderin, mos bën gafë:
asnjeri mos merr në qafë!
Mësim e pësim përvoja jonë
Del e drejtë ajo që thonë:

Më e çmueshmja kur të flijojet
më e shtrenjta shqim fitohet;
prore pas mundit vjen shpërblimi,
prore pas së vrënjtes vjen kthjellimi
dhe pas territ drita e pritur,
mjer kush mbetet i koritur!...

Edhepse e mbyllur në shtatëdhjeteshtatë mure e grila gjemborë,
qoftë nga toka përposhtë, qoftë nga qielli tejlartë, rrezet e
siluetës përkujtim depërtuan thellë, thellë në ndërgjegjen e
historisë, e cila siguron se asgjë nuk mbetet e humbur, madje as
gjaku i derdhur në pellgun ogurzi!

(Reçan, maj 1954)

4. NJË PAMJE NË PASQYRË

Gjurmët e këmbëve të mia
zbathur në baltën e zezë
dhe gjurmët e lapsit tim
në letrën e bardhë,
janë kontrast në një pasqyrë,
është çasti që bashkon kontrastin,
është shije e "art-stinës" që po kaloj!

Janë këto dy vija paralele:
gjurmë e ecjes zbathur mbi baltën e kohës
dhe gjurmë në faqen e fletës së bardhë
të kësaj jete "normale" shkrimore:

të dliurë e të mpirë, të bardhë e të kuqrremtë,
të praruar e të ravijëzuar
me durimin jetik që vetë
pamundësia po e kalit me shpirt!...

E ardhmja mbase mund ta mos e besojë,
egërsinë e së tashmës,
sa me pashpirtësi shtyp bimën e botës sime
që sapo përpiqet të forcojë rrënjë,
që pashpirtësia me ngulm
synimin tonë në syth sulmon!

Sa i fortë muri i kokës sonë!
Sa i fortë ballori që e parambron,
Sa i ngathët fati që strofullon në shpresim...

Gjurmët e këmbëve të mia zbathur
dhe shenja e lapsit tim
në këtë letër, janë një e njëzë
në këtë pasqyrë të jetës që përjetoj!

(Reçan, shtator 1954)

5. OAZË FLLADI MES SHTIGJESH NË SHKRETËTIRË

(Dita e darsmës)

Në këtë të djelë, pasdreke vonë:
 kthehen krushqit njëshkolonë
 vijnë, zënë të duken pak nga pak
 sa hijeshi: bajrak, bajrak...
 Këngëtarët dhe në marshim:
 kujtojnë ngjarje me galdim.
 Varg e varg - vargu mban
 prapa surla me tupan...

Darsëm: gëzimi s` ka të ndalë...
 -Pa ndëgjo o krushkaparë,
 ndal te sheshi, valle të hedhim,
 ndal prej thellit t`zit` ta nxjerrim,
 ndal prej zemrës gaz të derdhim
 se në këtë ditë që po shënojmë:
 ne dy vëllezër po martojmë
 ne dy vasha po i nusnojmë...

Grykëspërbindshi kot gajasë,
 sykuq djalli le të pëlcase
 se ne tonën, tonën bëjmë:
 qiellin, tokën shëndëllejmë;
 se këto sheshe log kuvendesh,
 logkushtrimesh e ahengesh
 forcë na japin e na këndellin
 trash`gimi ndërmend na sjellin...

Posht-lartë grykës oshëtinë,
 derdhen vallet në atë lëndinë...

Defatoret në qerre të kuqe:
 (lavd dhëndurëve për këto nuse!)
 këndojnë për jetën dashuri
 për dëshirën zjarr në gji.

Dëgjoj: gëzimi lart flakron.
 Kujtoj: shenjën që s'valon
 që, medet, ai gjakim-gjani,
 pret palosur nën fytyrë jorgani!

Por prap gazi më prek faqen,
 shoh qilimin, shoh sixhaden:

në fushe të kuqe shenjë shqiponjë...
-Sa e thellë, them, është qenia jonë!

Mbërrijtën krushqit hap më hap
tubet radha pak nga pak
Shkrep hareja lart e më lart
dhe ja dy nuset zbriten në cak!

(Reçan, 28. XI. 1954)

6. KOB MONSTRUOZ

(rrëfim në dysh i këputur)

Asaj vjeshte të zyrtë dhe në valët e turbullta të Kollubarës paralajmërohej një dimër i egër, i cili trokiste çekan dhe shajka-shajka therte mendjet e zemrat e leckamanëve të të gjitha ngjyrave dhe të djemve të Jetë Kosovës, të cilët gërryenin rërën në shtratin e lumit dhe kështu fitonin dinarin e bardhë për ditë të zezë, për bukën fituar me mund të hidhur për që e embël do të vinte për fëmijët e tyre atje larg në Anadri.

Unë brenda telash gjemborë të kazermës ku isha ushtar shpesh i vështroja dhe u uroja fat, suksese në punë!

...Një ditë papandehur oficeri kujdestar më ftoi dhe pas prezentimit "ushtarakisht", më njoftoi se më kishte ardhur babai për vizitë dhe se më priste para dyerve të kazermës. Për këtë vërtet ishte treguar zemër gjerë: ma kishte përgatuar leje-daljen me afat për tri orë.

Nuk u stepa shumë. Doja të dija se kush më kërkonte. Im at kishte vite që nuk ishte më në këtë jetë! Vallë, kush do të ishte ai shpirt mirë që do të më nxirte jashtë këtyre grilave! Për të parën herë do të dilja jashtë telave të kazermës "i lirë". Porsa iu afrova portës kryesore, pranë rojes qëndronte një njeri yni i pashëm. Kjo vërej nga veshja shqiptarçe.! Vërtet m'ë duk si të m'ishite ngjallur im at! E njoha menjëherë. Ja ai ishte baba Jetë! Kush s'ë njihte Jetë Kosovën, siç e quanim, larg atje te ne. Me atë veshën kombëtare që i kishte aq hije, që e bënte dhe më të ndritur, më legjendar dhe më të pranueshëm për emrin që i kishim dhënë. Sytë e tij vështronin gjemborët rreth e qark kazermës, mbase kujtonte kampet, burgjet e ish Jugosllavisë së Kralit, të cilat i kishte përjetuar me lëkurë të vet..., të Italisë e të Gjermanisë, të cilave s'kishte mbetur pa u marrë erë, atëherë kur..., por mendimet m'i ndërpreu me atë zërin e tij karakteristik:

-E po ku je, more djalë, m'ë paske ba teptil!

Unë iu hodha në përçafim...

Pa e zgjatur shumë, me të dolëm jashtë dhe me hapa të ngadaltë, pak lequam rrugë, i gjetëm djemtë e tij që e kishin përgatitur këtë "dredhi". Ashtu në ecje e sipër u drejtuam kah barrakat, ku djemt i "jetonin".

Aty biseduam, hoqëm mallë, qamë halle si në "shtëpinë

tonë". Baba Jetë, na kishte sjellë "habere" jo aq të freskëta nga "vatani". Fliste ngeshëm. Fort ngadalë e me zë të ulët, thuase edhe këtu mund të na përgjonte kush?! Kah fliste ai më dukej se po e dëgjoj "babain tim të gjallë", në odë, ulur ballë axhakut në bisedë me burra të dheut. E dëgjoja unë e ndëgjonin dhe djemt e tij, siç thonë, tërë sy e vesh. Dua ta përshkruaj, e fotografoj me sy: Rrudhat si tel i lakonin nëpër fytyrë nën tymin e cigares që e thithte herëpashërë. Tymi pasi i zinte në mustaqe hapërdahej përpjetë, ndaj veshëve e paksa dukej nën shaminë të cilën e kishte hedhë në krah, ngase në kohë të ftohtë pothuajse përherë e mbante duke i mbuluar vetëm një pjesë të plisit. Hetoi. Bardhësia e plisit nuk ishte zbehur, mbase me qëllim e kishte blerë të ri. Që edhe këtu në dhe të huaj le ta dijnë se plisi ynë i bardhë është i bardhë si borë e pastër majë mali, ashtu siç e kemi dhe shpirtin tonë të bardhë...

Kështu e shihja këtë njeri me shumë përvojë. I cili edhe në ato rrethana diti të më gëzojë. Jo vetëm mua, por u tregoi edhe të tjerëve në raste të tjera se si duhet vepruar, madje edhe sesi, në rast nevoje, duhesh edhe flijuar për tëndin, për çështje të madhe.

-Kudo që të jeshë veten mbaje, thoshte - s` duhet me u habitë. Duhet me dijtë se kurrkund nuk je vetëm ti, por je me emnin e kombit që i përket... Prandaj kudo, gjithmonë njani tjetrin duhet përkrahë e duhet me i dalë zot aq sa ke mundësi"!

Sot më dukej edhe më i pashëm, edhe më legjendar, edhepse vjetët e "kishin rrëzuar" bukur shumë... Kisha dëgjuar se ky për shkak të vrasjes së Spirë gjakatarit, i akuzuar si ndihmatar i Salih Shabanit, kishte pranuar diçka sa për të bërë burgun, vetëm e vetëm për t`i shpëtuar të tjerët, që ishin më "shpianikë" e më në zë se ky... E dija se ky ishte detyruar që ndërkohë të ndërrojë truall, vetëm për të humbur sadopak gjurmët. Ai i kishte ikur rrezikut, por kurrë nuk iu kishte përkulur askuj. I përvujtë por kokëlartë. I gatshëm për sakrificë... E dija se edhe "tanisët" e "milanët", "qenët" e "zagarët" nuk i merrte në dorë... Ishte i tillë, kishtë orë...

Nga kënaqësia që më dhuroj vështirë e kam të kujtoj krej çka folëm, por megjithatë po rikujtoj atë që s'harrohet dot:

-Atje në vatan, mor bijt e mi, po ndihet një duhmë shumë e randë, shumë e shumë e fëlliqtë. Me hesap ka me ndodhë diçka e hatashme. Dikush po punon që frikën t`ua fusë në palcë fëmijëve tanë. T`i bajë nanat me vajtue, t`i bajë motrat me kukue... si pat ba atëherë Spira me shokë, si "tanisët" e "oznistët" më vonë... Kur të çohet peshë bisha në bjeshkë ajo nuk largohet: ja me krye, ja me gjak! Po duhet ruejtun që dami të jetë sa më i

vogël. Bishën e ndal veç gjaku. Ja gjaku i saj, ja gjaku i presë. Unë për vete s'po kam dert, por po më dhimben të rihtë, se mos po na damtohen hala pa u rritë, hala pa u burrnue. Kulshedra, si në përralla, përherë vjell helm e zjarm, zë burimet e ujit, zë rrezet e diellit e ato nuk i lëshon pa kurban. Unë ma shumë po i frigothem helmit se zjarmit. Se helmi i frigës hyn në shpirt e të molisë, kurse zjarmit i dihet flaka... Ban kërdi, por dihet se partjetër shtymet, kurse helmi i frigës asht ma i zi!...

Kur e pa sesa thellë u prekëm, ndërroi paksa temë dhe me buzët në gaz tregoi përrallëzen "Bane zot andërr", por edhe për dukurinë se pleqt më fort e ndiejnë ndërrimin e motit, prej eshnavë të tyre që u dhëmbin. Dhe kur tha se pleqt e plakat, fundi i fundit, s`kanë pse jetojnë se ata me fjalë ndjellin zi e kob dhe përfundoi me vargjet e një kënge të vjetër: Njeriu tue u plakë, gropa tue iu hapë"! - Qeshëm të gjithë, qeshi dhe ai.

Koha prej tri orësh, kaloi si të kishin qenë vetëm tre minuta! Në të ndarë më tha: "Jemi shkepun shumë more bir, por mos u harroni, mos e harroni njani tjetrin, po mos na harroni edhe ne pleqve. Banani hallall për ata sa mujtem edhe për ata sa s'mujtëm me ba. Na deshtëm po fati s`na deshti. Por shyqyr që ju po ju lamë, ndoshta fati ju ndihmon ma mirë se ne. Ne ishim pa shkollë e fukura"!...

Te fjalët e Jetë Kosovës, të cilat m`u skalitën në ndër dije atbotë, shihja urtinë e trashëguar prej brezash, por edhe dhembjen që ka njeriu ynë për të vetin, të cilin s`duhet lëshuar në asnjë rast, çfarëdo rrethanash qofshin ato.

Plaku na bëri me dije "furtunën", për dhunën që po përgatitej. Furtunë kjo që mjerisht ne s`kishim mundësi ta ndalnim, mbase as t`i iknim. Kështu është kur të mund e rënda që në pritë, kur të mund e keqja në vazhdimësi! Por vërtet më mirë është "me dijtë se mos me dijtë". Kjo e vërtetë e ka peshën e vet. Në luftë thonë luftëtarin plumbi më pak e zë, se civilin që s`ka lidhje me të. Gjithsesi është mirë kur njeriu të vërtetën e di. Shpesh taktizimet ndihmojnë, kurse frikësimet përherë dëmtojnë!

Gjithnjë sa më afër Vitit të RI 1956 dimri vazhdonte të villte më shumë egërsi. Flitej se ky dimër do të mbahej mend për të zi. Djemtë e Jetë Kosovës ishin "shpërngulur". Nuk di se ku? Lajmet vinin s`di se si, të mjegullta, të zymta.

Një ditë prej ditësh takoi tetarin Musli, bashkëkombës. Ai

sa ishte kthyer nga "vatani". Të parin nga ne e kishin lëshuar në "sulah", madje në "pushim shpërblyes", ngase ishte treguar shembull me besim e me detyrë, ashtu mendoja unë. Dyshoja dhe e xhelozoja, s'e fshesh. Përvoja më kishte mësuar që çdo gjë ta mirrja me dyshim, me rezervë?!

Pos tjerash, i them:

-More, ç'të reja na solle prej andej, Ç'ka nën cergë a pa gjë, se mbi të e di, po ndihet? Një shok nga Beogradi që është në pozitë të lartë më tregoi se gjëra të mira e të pamira po ndodhin atje?

Ai heshtas, por me respekt më dëgjonte, edhe pse mbase e diti se e gënjeva për shokun në pozitë?! Nuk më largoi nga tema. Unë vazhdova:

-Edhe këtu sa ushtarë të rinj, kam vërejtur se natën po i fton dikush. Ç'janë këto.

Tashti më shikoi drejt në sy dhe miratoi me kokë atë që thashë, unë vijova, jo për provokim, por nga dhembja që ndjeja dhe s'mund të mbaja në vete:

- Ku jeni ju, ore shok, përse e mban librezën e partisë. Je sekretar qelule! Pse hesht, pse nuk e diskuton këtë çështje në parti. Aty ku duhet? Pse?! Pse kyçni gojën? kur...

Ai tërë i tronditur më bëri ta kuptoj se kjo çështje qenka cekur diku, ku, me kë nuk më tha, por më ndërpreu paksa i tronditur:

-kur ... anembanë vllaznit na i shitojnë ... kur shputave e shpinës gjak të zi u mbledhin, kur dathun nëpër borë i shtijnë të luajnë si pulat pa krye, kur edhe në shpirt u terret çdo shpresë për ardhmëni?

Shfrimi i tij më habiti, më shumë më befasoi... Nuk e kisha pasë njohur aq mirë. E dija si njeri lodër në duar të huaja e jo kështu me ndërgjegjë të vrrarë, por të pastër - me zë më të butë shtova:

-Vërtet pa kurrfarë arsye ndjeva se edhe Babës Jetë, atje diku në qeli me kasapmetodë e turtura shtazarake ia paskan këputur krenarinë, ia paskan shkukur trimninë dhe sytë e pambyllur ia paskan mbyllur me zor përgjithmonë...

-Ndëgjo këtu, më tha, pothuajse me pëshpërimë - ka të bame që mendja s'ta merr, por mbyll gojën, kishe s'di gja, mos u jep si e ke zakon, se edhe ty këtu të kanë në shenj. Për ty po pyesin shumë. Për çdo lëvizje, për çdo kangë, për çdo fjalë... Tash do të vijë dikush me ndejë me ty, me fjetë me ty. Ashtë i fares sonë.

U ndamë. Sa shok i mirë, sa vëlla i dashur, vërtet "shkodran i ndritur" jo shkodriq i ngridhur", siç ma kishte sugjeruar njëri nga ana e tij. Sa vështirë e kemi të ruhemi. Po e ruajtëm njëri tjetrin s`ka ç'na bën askushi! Me dredhi, dinakëri dhelpra, thonë, u ikën edhe zagarëve dhe gjuetarëve! e jo një i lyer me "vaj e ufull", siç doja ta lavdoja veten, kur u shpëtoja grackave provokative që m`i goditnin!

...Koha rrëshqiste pothuasje me ritëm të rëndomtë. Ndoshta vetëm rrudhat në ballë na i ravijëzonte para kohe.

...Dhe një ditë të dimrit të vonë, në një agim të pranverës së rrejshme në një rrëpirë, buzë një përroske të Kollubares i gjet i varur, siç na thanë, shtati i tetarit trim, komunistit të ri, sekretarit të qelules në ushtri... E vështrova degën ku më thanë se qenka varur "vullnetarisht"! Ishte fort e hollë për shtatin e tij!? Asgjë nuk fola. Në pyetjen ke gjë për të thënë thashë: Plotësisht "ekspertizës i besoj(!)" dhe po qe nevoja e nënshkruaj. Provokim ky i tejkaluar lehtë prej meje. Jo thanë nuk ka nevojë të nënshkruash ti, por nëse të pyesin ata të shtëpisë së tij që do të vinë sigurisht, ti mos na akuzo.

-Vetëvrasje enigmatike, tha një epror.

-Njeri i humbur, tha një tjetër.

-I ndritur dukej, ndërhyj. Ishte komunist i ri -ua kujtova- ishte komunist me ndërgegje, ashtu e njihja unë...

...Kush mund të ndrijë natën, kur errësirën dëshmitare ka?!...

Edhe kjo "vetëvarje" ishte viktimë e plagës që na dha ky dimër i vështirë me atë "kulshedrën" që na e kujtoi baba Jetë.

Ndërgjegja dhe e paskrupulla vallë si mund të bashkëjetojnë?!

Kur i vëllai pas sa e sa mundimesh arriti të nxjerrë nga varret e të humburve dhe ta vendosë pranë stërgjyshërve në tokën e bardhë të Kamenicës, njëfarë gëzimi e lehtësimi të papërshkruar ndjeva në shpirtin tim. Më kaploi një mallë me gëzim e pikëllim që lot m`i nxori, nuk e fsheh. Vallë çfarë do të ndodhë me ne të tjerët? Jemi shumë të rinj. Jemi pa përvojë... Familjet i kemi larg! S`ka kush na bjen mbas!

Në "Krushik", punëtorët qetë, qetë punojnë: montojnë demontojnë. Unë hedh vështrimin në ujët e Kollubares... Në valët e saj të turbullta, të ndotura, shoh diçka-diçka që ikën

vërdallë me valë si shpresat e humbura. Bashkë me këto
fëlliqësira më duke se e shoh kah ikën edhe hija e një fantazme
të llahtarshme që më sillet në përfytyrim sa herë kujtoj: të
riun, të bukurin Musli si dhe legjendarin Baba Jetë, kurban i
shqiptarisë. Gurgullima e këtyre valëve më duket se përkon me
vajin tim të heshtur, të humbur.

Si ta shpreh mllefin dhe mërzinë që herë-herë më kaplon,
por unë duhet ta mbyll dhe vetëm kënaqësi të shpreh... për këtë
liri që në ushtri gëzojmë!...

(Valevë, mars 1956)

7. KËNGA NË LARTËSI

Nga mjegulla e dendur
as vëllanë në afërsi
dot, s`mund ta shoh...

Nga krahneza që varë rri
në vetulla si krahaqafë
as shokun përbri
mirë s' mund da njoh!

Nga maja kaq e lartë
vërej mjegullnajat
andej nga Jugu, kah thyhen kot,
mbi rrafshin bukanik
që s`mund ta dalloj dot?!

Mbi atë butësinë,
vallë ca mjegulla thyhen
vallë sa përplasje ndrydhen,
por atje dhe sot
filizat rriten, shtohen
ashtu si për mot!...

Nga lartësitë e bardha
të kthjellët qiellin kap
ku thuren këngë hareshëm
për rrezet që nisen vrap!
(Kopaonik, maj 1956)

8. PLISI ME ZDRALË!

Pasi që ne ushtarët trasuan dhe shtruam rrugën kah maja e majës së Kopaonikut dhe shpatijeve për rreth, pranë bunkerëve të fshehtë ushtarakë, të stërmbushur plot e përplotë me ..., na lejuan pak ditë të pushonim, të shlodheshim, por edhe të gatiteshim për marshim të ri o për tranferim në bazë! Na u dha e drejta paksa që të shetisnim dhe të "vizitonim" edhe hotelet "civilë" dhe të kënaqeshim me bukuritë e rralla të kësaj rrethine, madje edhe "sllavat" që përgatitnin qytetarët, në ledinat pranë hoteleve.

Ndërkohë mësova nga korrieri që sapo ishte kthyer nga Rashka se po në këtë rrugë më poshtë deri te hekurudha ishin angazhuar ndërmarrjet rrugëndërtuese me brigada civile, ndër punëtorë kishte edhe shumë shumë brigada shqiptare... Të cilët punonin, por edhe, sipas tij, "zhurmonin e këndonin në mënyrën e tyre".

Dhe vërtet një paradarke u largova nga kazerma, madje kalova edhe kufirin e lejuar, ngase u zdorgja paksa më poshtë. Kërshëria ime m'u pagua. Larg nga çadrat e punëtorëve që ishin vendosur ndihej ndonjë fyell... Dëgjohej disi përziëshëm edhe ndonjë qifteli. Zhurmërimë shqiptare po se po!...

Këta pak shenja më mjaftuan që të shmallen me kujtime për "vatanin". M'u kujtua ndër të tjera Daja Ramë, Ramë Bajraktari i bajraktarëve të Budakovës, sa mirë i binte fyellit ai. E kisha admiruar që fëmijë. Ai si "i madh" që ishte në sytë e mi, edhe pse mbase s'i kishte kaluar të gjashtëmbëdhjetat, ishte edhe trim, ishte edhe këngëtar. Ja si këndonim ne nipashat e tij, për të, nganjehërë edhe me të, ngase atij i pëlqente shumë krenaria:

...Synin uk, plisin e bardhë,
daja Ramë, t`pi gjakun në ballë,
asht sugari i Musli Ymerit
krah i djathtë i Hasan Hysenit
Kur luftojke Hasan Hyseni
u përzihke Perzereni...
Perzereni krejt nahia
U tallavitke krejt Turkia!...

Kështu këndonim në Bjeshkët e Budakovës, kur unë isha fëmijë, në kohën kur mund të qitnim në shenj për qejf, kah i mallonim dhentë kullosave të paskaj. Kështu krenoheshin ne por edhe daja Ramë për vete. Dhe vërtet ai para nesh ishte aq trim,

madje për t`ia vërtetuar trimërinë ne fëmijët ia afronin gishtin drejt në sy dhe ai sytë nuk i lëvizte fare!...

S`di pse m`u kujtuan pikërisht këto cikërrime. Ka mbresa të tjera edhe më të mëdha. Nuk e di. Sa fort m'u kishte zgjuar malli edhe për të. Sa bukur i rrinte plisi i bardhë, sa hije i kishte pushka krahut. Sa bukur i binte fyellit. Por për fishkëllimë e fyell ishte mjeshtër i vërtetë, s`kishte shoq. Dinte shumë melodi: mallimin e dhenëve, kur pinë ujë, si ndillen ato, si ndillen qent, si ndërsehen ndërveti, si lehin për ujë, për dhelpra, për drenusha, për njerëz që i njohin, për ata që s`i njohin...; si këndojnë burrat, si këndojnë çikat... Dinte shumë. Na mahniste. Kishte dëshirë të bëhej "zabit"!... Ushtarak, flamurtar i ushtrisë shqiptare...

Këto përjetime të para femijënore nuk më hiqeshin nga mendja.

Në kujtesë ndodh të sillen kujtime të ndryshme, po kjo për dajën Ramë dilte më e pashlyeshmja në ato çaste. Çaste këto që ma shoqëruan edhe gjumin.

Të nesërmen largoheshim për në bazë. Para se të anashkalonim barrakat e punëtorëve, meqenëse njëra nga makinat që ngjitej kishte "shllajfitur" në baltë dhe ia kishte zënë rrugën konvojit tonë shfrytëzova rastin të shkoj nga argatët për t`i ftuar për ndihmë ose t`u marrim ndonjë vegël pune. Për çudi shikimi m`u ndesh në një njeri pak si të njohur. Po ai ishte! Ishte vetë daja Ramë! Të dy u befasuam. Por si duket ai më tepër se unë. Unë u befasova se nuk ishte ai Daja që e pandehja milic, oficer..., po edhe ai që s`e dinte që mund të takoheshin në atë vend!

-Ku je bre Uki i dajës? - ma preu ai i pari, ashtu më quante dhe kur isha fëmijë.

-Qe ku po më sheh, daja Ramë, po ty çka të pruni këtu?

- Ku s'po të çojka buka e gojës, more dajë. Kingjat duhet me i qitë n`shëngjergj. Më hoqen nga milicia si ty nga mësuesia!...

Kohë nuk kishim për biseda të gjata.

Pas ndihmës që na u dha ne ushtria vazhduam rrugën. Daja Ramë mbeti të punojë, për të fituar diçka, bukë e veshë për fëmijë..., që "kingjat" e tij "me i qitë në shëngjergj"...

...Kujtimet s`më ndahen. S`është më ai Daja Ramë i këngës.

Plisin ia pashë fort me zdralë, të zdraluar si dhe puna që bën. Ky me shokë të vet punon në dhe të huaj, në mal të huaj!. Bjeshkët e Budakovës sonë janë shumë të bukura, por ato rrugët s`i kanë të shtruara, të trasuara. Hotele nuk kanë. Kur do të vijë ajo ditë që Daja dhe shumë e shumë shokë të tij, t`i rregullojnë rrugët e veta, në bjeshkët e veta? Të fitojnë në vend të vet, pranë familjeve të veta? Të jenë policë, të jenë ushtarakë, të jenë ... çfarë të duan...!?

Veten e ngushëlloj. Shpresoj se kur të kthehem në shtëpi e ta vizitoj dajën Ramë, pas shëngjergjit që do të vijë, do t`ia shohë prap atë plisin e ri, të bardhë si bora, si bora e maleve tona, si shpirti i bardhë i njerëzve tanë, të cilët vallë a ka vend ku nuk punojnë, ku nuk ndërtojmë, veç sa për "kingjat me i qitë në shëngjergj", kurse veprat e tyre u mbesin që t`i gëzojnë të tjerët për jetë të jetëve.

(Rashkë, gusht 1956)

9. JETA KOPILE

Kur afër qytetit të madh jeton
gjithkush të shtymen ta jep;
po u fute në brendësi
pa mëshirë gjithkush të shklet!

Në afërsi dhe në brendësi,
jetën për ta jetësuar
po s`përdore kopili
të mira pak ke për të gëzuar?!

Mali i madh, qyteti i madh
pa mëshirë përtypka jetën
në afërsi dhe në brendësi
gjindshmëria bëka të veten!

(Beli Potok /Beograd/, shtator 1956)

IV. Rikthimi në rrugëtim

(Mbresat nga "rikthimi në rrugëtim" janë pasqyruar në 17 "shfrime" sipas vendeve të punës duke bart në vete karakteristika të përbashkëta, por sadokudo edhe të veçanta. Së pari mbresat fillojnë të "lindin" në Grejçec të Duhlës, ku "tingulli i vetmuar kërkon të marrë shtat", mirëpo sa merret vesh punësimi jo sipas direktivës, menjëherë autorit i jepet ultimatum "Kah sytë këmbët". Edhe ikja në Muzeqinë e Vojnoc (të Shtimjes) nuk mbeti i pavërejtur nga "qielli" që trazon "turbullira" dhe në tokën e bukës "të përbaltur", megjithatë këtu veprimi ishte disi më i gjallë duke falënderuar përkrahësit e idealizimit të njëjtë. Mirëpo edhe këtu ndodhi që, sidomos pas arrestimit të kolegut më të ngushtë, "uji i tërbuar" të gërryjë "dheun në këmbë" edhe autorit. Sidoqoftë këtu "rruga drejt cakut" nuk ishte e pa gjurmë. Kalimi në Ferizaj "në barkun e çastit konfuz", edhepse ndonjë xixëllonjë paralajmëronte grurët e pjekur" nuk mbeti pa ndërskamca e sfida të reja, "por në ajam edhe furtuna e pamëshirë... në zemrat e maleve gumbuzhon më shlirë".)

1. TAKIMI SËRISH ME JETËN

Pa lajka fëmijënore,
pa ushqim e veshë,
pa fjalë mjaltimi:
u lindëm, u rritëm
ne bijtë e vrazhdësisë!

Pa ngrohësi fati,
pa lodra të mira,
pa rrugë të trasuara
u ngritëm, u forcua
ne bijtë e përjetësisë...

(Grejçec, tetor 1956)

2. TINGUJ TË VETMUAR

Në këtë fshat malor
nata e errët pllakos;
qentë lehin, ujqit ungurojnë;
stihia e belasë rëndon...

N` lugje të errësirës,
kur besa rënkon
rrokulliset
dhe riga më e vogël e lotit...

Lart në ajri me valëzim,
mes duhamës së mjegullt
shpërndahet e mallëngjyer
një melodi,
e këputur në vetmi...
Silueta e vetmuar valon.

Melodia përpëlitet
dhe si gugu foshnje
me driten e jetës miklohet,
miklohet dhe jehon
me fërfëri
në natyrën e vrazhdë
mes thepash të kohës,
ashtu e plandosur...

Një këngë plot mallëngjim
kërkon pranverën në dimër,
kërkon ditën në errësirë...

Kërkon, kërkon
dhe fijen e shpresës
nuk e këput
Në këtë fshat malor
dhe këngën
nata e pllakos!

Vallë,
tingujt e vetmuar
kur do të marrin shtat?

(Grejçec, nëntor 1956)

3. ASKUSH...

I laguri për shi,
ujku për mjegull,
thonë,
dert nuk kanë aspak...

Vetëm kur ka shi
me mjegulla shoqëruar
i laguri njeri
streh kërkon,
ndërsa ujku
strofullogun lëshon,
prenë kërkon
ta zërë në befasi...

Dikush heu, njeri i lagur,
dikush ujk - bredhaç,
jeta ndryshe s`të qas
në këtë mot ndragaç!

Askush në fole,
s'mund të pushojë
pa mund,
askush n` vrazhdësi
s`mund të jetojë
pa fund...

Njeriu lyp kthjellësinë,
ujku mjegullinë...

Dikush n` zanat
t`ujkut
e sheh ardhmërinë,
prandaj e zgjedh kohën
dhe të zë pusinë!

Dikush njeri i lagur
mëshirë
kërkon nga era
që t`ia përthajë rrobet
se nuk ka të tjera!

(Grejçec, dhjetor 1956)

4. RREGZINA ...

Si rregzinë
 më shtrojnë vetën
 ca malësorë të shkretë,
 të cilëve jeta
 po u shklet pa e parë,
 pa e gëzuar
 së paku në përftim...

Dikur vetëm unë
 nëpër rripa e thepa
 nëpër curra
 e nëpër shkrepa
 i shoqërova përherë
 malësorët ballëmvrejtur,

ua mbaja shputat
 e gishtat
 pa u çallatuar,
 ua mbaja opingat ding...
 ua ndalja gjakun
 nën lëkurë,
 ua pykoja shtatin
 mbi muranë
 se toka e zezë
 çdo çast kërkonte
 me i gëlltitë,
 me i ngranë...

Dhe shkëmbijtë
 me vrazhdësi
 donin t'i bënin:
 thërmi thërmi...

Dihet, nuk thuhet kot:
 se "kamba e ngrohtë,
 kryet e shndoshtë,
 kamba jo e ngrohtë
 trupi i ploghtë"...

Unë pra mbeta,
 dëshmitar jetik
 i malësisë

dhe i malësorit
shpirt çelik...

Nuk dëshprohem
sot aspak
pse kurrkujt
nuk po i mbetem
trashëgim,
veç kujtesës
për mos harrim,

por brengosem
nëse do të më quajnë:
leskë të tretur
e pa vlerë!

Ta keni pra
në dijeni
se malësori legjendar,
me opingat
me rregëzinë të re
nuk njihte
as shtet as mbret
se zot e mbret
ndjehej
në vend të vet!...

...Sot dhe rregëzina
meritën kërkon
bashkë me malësorin
që në kujtesë jeton!

(Grejçec, janar 1957)

5. KAH SYTË KËMBËT...

Merr strajcën, thotë, zotnia,
 ik më shpejt nga sytë këmbët
 se nuk je si krejt njerëzia
 fjalët kurrë s`t`i ndalin dhëmbët!

Ik më shpejt o t`mori "flladi"
 se ti s`duruake t`lëpish eshtra
 se ti dashke të të punoj "zari"
 pa dredhi e pa gënjeshtër!

Ik më shpejt s`ka vend për ty
 s`t`njohin shkollë, s`t`njohin diplomë
 as këtu, as në tëndën shtëpi
 s`mund të kthehesh, veç nëse t`thonë!

Rrezikzi je dhe për miqësi
 Prandaj ik, sa je i tërë,
 ndryshe s`mund të të shpëtojë njeri
 për pa të futur nën gërshërë!

(Suharekë, gusht 1957)

6. PËRBALTJE

Rruga e përbaltur
s`penguaka aspak,
që njeriu ta vlerësojë
njeriun
ashtu si ka hak

Dora lëkurëvrazhdë
nuk penguaka, nuk,
që miku i miqësisë
me zemër
t`i japë bukë!

Por qielli i spërkatur
me përbaltje, sherr
penguaka
çdo të pastër
shkujdesur
frymë kur merr!...

Kështu tash po provohet
se asnjë trubullirë
s`ardhka dot nga toka,
po s`u trazua n`qiell!

(Muzeqinë, nëntor 1957)

7. RRUGËTIMI PËR NË CAK...

(skicime të një fragmenti rreth veprimtarisë për mosshpërngulje)

1

Pas mesnate. Në malet përreth Rrafshakut dukeshin aty këtu mjegulla të shpërndara, thuase i zinin pusi kthjellësisë, e cila kishte zotëruar gjatë tërë ditës e deri në mesnatë. Hëna sa po fillon të fshihet pas shpinës së bjeshkëve. Pas një copë rruge sa çilmbyllsytë vranësitë e çrregullta mbuluan pothuajse tërë xixëllimet e yjve të largët.

-Ja ndodhi dhe prishja e motit - flas me vetveten-. Këtë më së paku e prisja. Por ç` të bëjsh dhe këtë duhet përballuar -.

Tashmë isha nisur për në cak dhe duhet të arrija patjetër. E thënë e bërë, si i thonë fjalës. Objektivi ynë: s' ka kthim prapa. Ka vetëm ecje përpara. Shembulli personal është domosdo e autoritetit. Pa autoritet e disiplinë s` mund të arrihet asnjë punë e mirë.

2

Ec, çaj errësirën. Mendimet shkojnë e vijnë. Edhe pse kam ritëm të shpejtë në ecje më duket se hapat disi më ngecin. Errësira sa vjen e bëhet gisht në sy. Herë-herë përdor elektrikun e dorës, vetëm sa për të hetuar shtigjet kah kaloj. Vallë, a s`e kam paramenduar shiun me skllopë sa që do të mund të më lagë deri në palcë, si nga lartë, si nga poshtë?

Dosido detyra duhet kryer. Ç`do arsyetim është i tepërt. Ajo që mund të bëhet duhet të bëhet. Patjetër...

3

Edhe pse rrebtica pushoi, llucat kah kaloi më bëhen pengesa edhe më të vështira edhe më të përbaltura. Ah kjo baltë si ngjitet këmbësh! Shyqyr që nuk ngjitet në kokë po në këmbë?, ngushëlloi veten dhe buzëqesh. -Kujdes mund të rrëshqasës - i them vetvetes- atëherë do të bëhej edhe më keq. Një rrëshqitje e vogël do ta pengonte kryerjen e detyrës. Kështu do të dështonte qëllimi. Do të nënshkruhej kapitullimi!

Meditoj: Rrugët tona s`bën të na pengojnë rrugëtimin tonë. Rrugët tona kanë halle, ashtu siç kemi edhe ne. Rrugët janë arterje të pupullatës. Për t`i mbushur arterjen me oksigjen duhet ajri i mirë. Frymëmarrja e drejtë. Edhe rrugët tona duhet t`i trasojmë. Duhet t`i shtrojmë, Duhet t`i rregullojmë. Mbase edhe t`i asfaltojmë! Vallë a do të vijë ajo ditë ndonjëherë...

Rrugët tona janë me vuajtje. Rrugët tona janë me mundime, por ama tonat janë. Këto rrugë askush i huaji s` mund t`i mbyllë, s` mund t`i ndalë. S`mund të ndalen rrugët e frymëmarrjes sonë. Natyra jonë është e pastër. Rrugët tona janë të pastra. Nëpër rrugët tona lëviz qumështi i bardhë e buka e zezë. E zezë por që na mban gjallë.

Këto troje kurrë nuk do t`i lëshojmë. Si nuk i lëshuan as të parët tanë!

4

Pas çdo copë rruge të kaluar më shtohet vullneti, më rishtohet forca. Më shtohet besimi në vetvete se në cak do të arrijë me kohë. Duke menduar për gjëra të ndryshme, ja papandehur arrita buzë lumit. Atë duhet kaluar dhe pastaj caku do të jetë më afër.

- Të kalohet po si të kalohet - pyes veten me çudi - kur vigun e paska marrë tallazi i parë. Kalojë tjetër nuk ka.

Është errësirë. Cekëtinat nuk duken. Vendi mund të të mashtrojë. Si t`ia bëjë. Vallë, mbase duhet t`i heqë të gjitha të mbathat?!

...Në jetë, vërtet ndodhin mrekulli. Dhe ja mrekullia. Atë që e pandehja si punë më të vështirën, ajo më doli më e lehta. Për çudi aty në një thellojë lumi kishte gërryer aq shumë sa që ishte rrëzuar një plep, maja e të cilit kishtë arritur në bregun tjetër të lumit. Edhepse menjëfarë droje, pa kurrfarë rreziku kalova në anën tjetër, madje më mirë e më lehtë se në atë vigun me kalojca!

Gëzimi është shumë i madh. Tash edhe më me forcë vazhdoi rrugën.

5

Shenjat e paraagimit sa zënë e dallohen paksa. Meditoj: Sa të mira janë mirëmengjeset tona. Sa bukur agon dita. Sa i bukur më duket dielli ynë që s`e harron nënqiellin tonë. Si të kishtë mundësi dhe këtë të drejtë dikush do ta na shkurtonte. Dikush. Po, po është ai dikushi, që s` më lejon të ecë ditën, por më duhet të natën ta shfrytëzoj. S`ka gjë edhe nata është jona. Ne edhe natën do ta bëjmë të mirë do ta bëjmë ditë. Ashtu siç janë të mira e me dritë agimet tona. Agimet tona të bukura si dhe rrezmi në fytyrat tona, në zemrat tona, në mendjet tona...

6

Pak pa zbardhur dita arrita në cak. Synimi u arrit. Vërtet

me rrobet qull, me djersët çurg, por me ngazëllim që s`përshkruhet dot. S`është koha të rrëfehen vështirësitë. Qëllimi i arritur nuk duron ankim. S`është koha për të qarë hallë. Koha është për të kryer detyrën. Për të vajtur në cak: me i shërue mendjet e pjagosura. Pa mund vetjak nuk të ndihmon as fati. Fati ndodhet vetëm në veprim. Ja kështu e ka jeta: mjegull, shi, baltovinë, por edhe diell, ngrohësi.

Vaj e këngë, hidhërim e gëzim...

Kthjellja e mendjes dhe besa e burrit janë forca që botës tonë i kanë hije dhe që nuk na lënë të biem në grackat e kurdisura!

P. S.:

Sa e çuditshme është jeta. Sa fitohet një luftë niset tjetra. Një shok pune një ditë sa u takuam më dëftoj se temën: "Rruga drejt cakut, drejt fitores" që e punuam së bashku u lavdërua, atje ku duhet, si punë me përkushtim.

Sa gëzim ndjej s`mund ta shpreh. Kush s`e do lavdërimin, kur edhe vetë e di se ka derdhur mund për të? Shokut i uroj fat në suksese të reja. Uroj që dhe në vepra të tjera të bashkëpunojmë.

Të korrim suksese së bashku.

Njerëzit shkojnë, veprat mbesin. Vepër e madhe është arritja në cak. Mendoni mirë sa njerëz ka që s`mund të arrijnë në cakun e dëshiruan. Mendoni! Ngjatjeta! Gjithë të mirat! Drejt cakut në fitore të reja, mirupafshim!

(Vojnoc, 1957)

8. VESIKAXHIU

Tash kur nisi të na rinohet lëkura
nga dregëzat e përthara
dhe kur pas dimrit të rëndë
gatitemi për të mbjella të mbara

ti në odëburrash, i shtirë si mik,
si në besim "vesikat" shpalose
dhe me "abdesten teharet" e "vaiz"
ca "dini taklidë" gati i marrose!

por shpejt ike nga erdhe pa "elveda"
kah strofulloga jote "sekrete"
por me **mallkimin** tonë "dava"
mbi supe, të kësaj dhe të asaj jete!

O argat i huaj, ngado që të vetesh
mallkimi ynë shqim ka me të ndjekë
dhe penjtë e asaj t` voglës ndërgjegje
përherë do t`i këpusë, do t`i djegë.

Se ti rreng të rëndë nesh kërkove
ta rripojme ne vetë tonën pjellë,
veç për hir të zotrrotes sate
që fëmijët tanë i dashka të pjekur në hell!

O mjer buka që mban gjithkënd,
O mjer ai popull për bijë t`pa mend!?

(Muzeqinë, në odën e Mixhës Ramadan, mars 1958)

9. PARADOKS

Përgjoj: Një zë i pakontroll
zhgënjimin anembanë trazon.

...jehu i trishtimit trand dhe yjet lartë...
Lugjet buçasin: Bjeshka po na thërret!

Po, po, një zë të qirrur veshi ma zë:

-Shok-o ooo!
zëri bjeshkës fton
që atje të mësosh plan e kontroll!

Përsias:

Bjeshka mishmash në vete,
plan e kontroll s`i pati rrita
qysh kur turbullirën kthjellka?!

-Qysh atëherë, thotë përgjigja-
e zënë në pusi:
kur njeriu arsyen zbehu
dhe besimin në lartësi drejtoi,
kur i madhi t`voglit s`i ndihmon...

(Muzeqinë, nëntor 1958)

10. GJURMAT E QËNDRESËS

...Valët më shtyjnë
dallgët më rrahën
unë përsëri u katrrisa
në vallen e luhatjeve,
në vorbullën e nuhatjeve...

S`pranoni se më njihni,
s` doni të më rinjihni?!
Përse, vallë, përse?

S`fshihet dot kujtesa
as nga truri i sëmurë,
fërkemtë e qëndresës
n` këto anë mëshojnë fort.

Dhe nëse ti nuk do
shenja gjurmë
nuk zhduket, jo!

Është e vërtetë
se vigut në kalim
rrëshqita,
kjo ndodhi në përftim,
por unë prap u ngrita
vazhdova kalimin
dhe ia dola mbanë:

tani si dhe atëherë
rrugët e dritës sheshoj,
pa vegla të smirëzisë
që më ofrojnë...

...Pse mos të të tretet tej
kujtimi i hidhur qyqar
që errësira e vrerosur ruan?

Si?!

Dikush gjykuaka
se kush rrëshqet
nuk duhet të njihet më!
E çuditshme

dhe fort e ndotur
më duket kjo?

Mjegulla
s`bën t`i thithë ndjesitë,
mos harroni vëllezër
një urti që dihet nga mot:
se rruga e ngritjes
vjen përmes rrëshqitjes...

Mos harro, ti shok, ti vëlla,
jeta, thonë, në kujtesë skalit:
"vdekje, thonë, të ndotur ka,
ai që jeton nga djallëzitet"...

Te unë mund të shihni
përvujtni,
por krenar
vazhdoj ferkemtë e mi...

Farkëtorja e kohës
mëson gjithmonë
nuk vjen kalitja
pa zjarr, pa zor...

për të ecur me rrahjen
e orës qëndresë,
durim e arsye duhet të keshë
se shkrepat e qëndresës
të forcojnë që në bebëz.

Pra të bëj me dije,
ty shok, ty vëlla
se lirisht
mund të shkelësh mbi mua
dhe mbi gjurmët e mia:
në rrugëtim për në cak,
se vetëm, kështu
ec historia
për të arritur
në dritën e bardhë
të DITËS SË MADHE,
trashëgimtare,

për të cilën dënesën
dhe me lot e lagën
mjakën e buzëve
të zhuritura
të parët tanë me namë
që në heshtje
i përkujtojmë
dhe në heshtje
nganjëherë po i lëmë
pa u kënduar këngë.

Vallë, shkëndijat tona
nën kudhë e çekan
a do të kalisin qendresë
edhe në arsyen
e mirëkuptimin
që sot lëngon...

(Prizren, 8. XII. 1958)

11. DHEMBJE NATE

Nata natës i ngjet
si dhembja dhembjes.

Dhembjen dihet
kurrkush s` e do,
natës së errët
gjithkush i dro`...

por unë natën stërr,
gisht në sy
e dua, s`e druaj!...

E dua s` e druaj
se në këtë kohë
çdo dhembje të jetës
më mirë e kuptoj!

Në këtë kohë
dhe nëse mbyll qepallat,
veshi ma ndjen
shpirti ma nërgon
se pas territ të zi
drita s` do të vonojë!

Gjuha flet me shpresë
për dhembjen
që nata mund ta bjerrë,
dhepse krahu i djathtë
m`u lëndua në erë
në natën skëterrë!

Unë, nata, dhembja
shëmbëllesë në një
krahu i thyer i jetës
sogjeton pakthim...

(Muzeqinë, 1 prill 1959)

12. SI T`IA BËJ?

Pse të jetojë njeriu
kur bryma lulet thanë,
e ky i mjeri
s`ka ç' të bëjë!?

Pse të jetojë njeriu
kur lumi ia kapë vëllanë
e ky i pafuqi
vren nga tjetër anë?

Çfarë të bëjë, fat-ziu
kur dhe nën këmbë të tija
uji i tërbuar
dheun ia rrëmben?!...

(Vojnoc, me rastin e burgosjes së kolegut
Sylejman Mehmeti, maj 1959)

13. FORCA E HESHTUR

Heshtja e fortë bren motin
si tenja rroben,
prandaj duhet të heshtim
të ndryrë në vetvete...

Kur deti qetë kotet
dallgët trus në brendi
ne duhet të heshtim
sa dallgët kemi mbi!

Liqenët e andrallave
me heshtje kaluam
dhe në krahët e erës
ne ishim pa gojë,

por një forcë kishim
me heshtjen mburojë
që në qaste priste
të dalë, të gufojë...

Heshtja kohën bren
si koha jetën tonë:
por me heshtje t`mbrumur,
forcë rigjallërojmë!

Sa të largohet dallga
që rëndon mbi ne
heshtja jonë e fshehur
do t`ngjeshë forcë të re!

(Prizren, qershor 1959)

14. VRASJE TE GARDHI I ZI

(elegji)

/ Mësova për vrasjen e dy aktivistëve të dalluar,
martirëve: Hilmi Nela dhe Mehmet Idrizi. /

Dy djem të rinj:
një elegji,
njëri në Jug
tjetri në Veri...
që të dy në një pusi,
qaj moj nënë qaj!

Që të dy
te i ziu Gardhim
njëri në Lindje
tjetri
në Përëndim,
që të dy i mor
një pushkë
për një nuse
ishin krushkë,
qaj moj zemër qaj!

Që të dy
me një këmishë veshur,
për të dy
një nënë kish qepur:
dykrenare
në të kuqen fushë
që të dy ranë
në një gëmushë,
qaj moj, nënë, qaj!

Dhapse Nën-o,
s`thuhet kot,
trimat s`vdesin,
rrojnë nga mot,
këta dy qahen
janë për gjëmë
varret shkret
nënë, ua kanë lënë,
njëri në lumë,
tjetri në gumë
pa gur varri

pa mbishkrim
pa kurorë
pa përkujtim!
qaj moj nën-o qaj!

Qaj, kujto nënë,
Metin, Hilin
që aq shumë
ta deshtën hirin,
por i ngatërroi,
nënë, pabesia
n` Gardh të Zi
i rrëzoi pusia!
qaj moj zemër, qaj!

Pavdekësia
nënë t`u shkruhet
në altarin e lirisë
vetdëshmues
është gjaku i dliurë
që ndrin në faqe
t`historisë,
Qaj moj nëno qaj!

(Banjë e Pejës, korrik 1959)

15. DIALOGU I DËSHTUAR

-Pse njerëzit, s`gjejnë gjuhë të përbashkët, kur një jetë i rreshk?

-? (Unë hesht.)

- Vetëm poetët kanë një gjuhë, gjuhën e ndjenjave...

- ? (Unë rrudh krahët.)

- Poetë të vërtetë, që në breza jetojnë, ka pak...

- ? (Unë ngre vetullat, rrudh ballët.)

- Është fat e mëkat që dikush ka shpirtin poet...

Gjersa unë diç desha të them bashkëbiseduesi im në errësirë u tret...

Një xixëllonjë paralajmëronte grurët e pjekur.

Dialogun e dështuar e ruaj në kujtim të pa prekur.

(Ferizaj, qershor 1961.)

16. LAVDI GUXIMIT NË LUFTËN E JETËS

/Babës që u molis në errësirë, me rastin e 10 vjetorit të vdekjes/

1.

Duhia pyllit oshëtin. Shumë legjenda lindën: sa u shuan, u harruan e sa u rilindën. Në gurët e palosur muranë mbetën fshehur shumë kujtime...

Rrëzë shkrepash kulla dihat... Malësori në odën nxirë nga bloza, regëtin... i rrah si këmborë lemza e kujtimit fatal!

Hëka e stërmekur ia nxier fjalët e ndryera. Varrët e ftohta shtatin ia dhëmbçojnë. Sytë i çakërrijnë. Mblaçit jetën kujtim... Në përftim pylli sodit. Nën retë e zeza bashkë me bjeshkën legjendare mbetet enigma sa e lashtë, sa jetike...

2.

Jeta fluron në gjiun e këtij mali ku bjeshkë mjerimi e dete zie përzihen, ku shikimet në sytë e lisave krenarë derdhen kur t'i japin brirë qiellit, ku edhe rrezet-zjarr theren e vdekja rrënqethet në faqet e shkrepave...

3.

Këtu u preh në acar çdo zemër e pipave të parë, dhe u miklua çdo shorte në bulim...

Këtu damarët e vuajtjeve u kapërthyen bashkë me arën kur breshëri frytin e gatshëm ia përdhos pa mëshirë, bashkë me nënën që s'kish me se t'i gëzonte fëmijët, kur ata bridhnin të çakërdisur brigjeve të jetës, bashkë me lisen që jeta palcën ia vodhi kur ai synonte qiellin ta fusë në gji!

4.

Vlera e dritës dihet në errësirë...

Dhe këndeje gëzimi e drita u koloviten, bashkë me gjelbërimin pranveror, me bletët që puthitnin lulet, me këngën e puhisë, me cërrimën e zogut, me plakun kur ngrohej pranë oxhakut të ndezur nga nipi që shkarpa e cunga vetë solli në shtëpi...

...me çiftët e rinj që i buzëqeshin familjes së re pa menduar fare thatësinë, dimrin - jetën e hidhur, e cila si majsit që bisha nënën ia preu, do t'u sjellë: shikime mëshiruese, grushta përunjësie - thyerje shpirtërore...

5.

Këndeje me opingat rregëzina u shkel çdo ballëmali e çdo fytyrbjeshke.... Shpellë e gurrë s'mbeti për sytë e malësorit enigmë... As dreri çaplehtë, as shqipës mbretëreshë vëzhgimi si

lakmi s'u mori fare... Sytë e tij shkabë shponin errësirën dhe ndalonin ndër yje... Si me thikë prehej çdo vranësirë. Vranësitë e mbarsura me pikëllim moleksnin si drita e venitur e syrit lyparak...

6.

Këndeje detezie e rrëkera djersësh solli koha. Tokma e saj fare pak aromë ëmblësie pati... Mbi koka bartej një saç i rëndë... Jeta rënkonte nën saç të rëndë të prushtë! Por, hove-hove depërtonin ca rreze, të ngrohta, bulim shprese që me dëshirat e flakta sillnin një trashëgim të shenjtëruar në ardhmëri... E mu kjo gjallëronte, ripërtërinte energjinë për të hequr atë saç, për ta bërë saçin mburojë...

7.

Forcë e shpresë merren në vizion... Deti dërgon pikën. Pika kujton pellgun. Lumi ecën, nuk pushon ... Ca gllënka buzët e thara njomin... Këndeje fushat u flitnin maleve, u dërgonin fllad të vakët. Malet u përgjigjeshin fushave, u dërgonin burime që të ëmbëlsonin plagët e zemrave të zhuritura... Malet e fusha betoheshin në qiellin e vet. Qielli në diellin e vet. Nata në yllin e vet, në krahët e vatrës së vet... Vatra ngroh e kthen në jetë dhe gojët e ngrira, ajo dimrit ia zbutë egërsinë...

8.

Këndeje zogjtë fluturonin dhe këndonin: E keqja do të shporret bashkë me errësirën. Në malet, në fushat, në qiellin plot yje... ..nën flatërzat e gjera të ngrohta të shqiponjës klloçkë pa drojë forcohen zogjt e lirë, zogjt e kohës së re... Nga çerdhet e shumta fluturon përjetësimi që fama të ripërtërihet e me yllin çlirimtar në ballë çdo gjëmë të kthehet në gëzim dhe kështu jeta të ushqehet pror me joshje përjetësie...

9.

Jeta trashëgon vrazhdësinë, por nga goja gjithnjë përzemërsia lihet amanet! Ankesa le të truset në humnerën e së kaluarës, ndërsa dorëlypësia - si përunjësi mëkatore - le të kthehet në grushta trimërorë... Besë e burrni - mishërim i jetës malësore, mos të mbetet

litar që lidh vetveten!

10.

Zemra e madhe e bjeshkëtarit u bor me jetën. Shumë e mundoi jetën ai, prandaj zemra jetë u varros para rektimit të fundit të tij.

Rrëpirat e bregoret si prehje e farkëtime vuajtjesh bashkë me foletë e shqipeve në këto male mbeten vetvetiu lapidarë kohe, lapidarë kujtimi e trashëgimi!

11.

Në varr nuk ndryhet dashuria.

Malli prindor - reflekset njerëzore, s` mund të varrosen dot, ashtu si nuk mund të varrosen as dëshira për një jetë më të mirë, për një trashëgim më të begatë për fëmijët që jetën vazhdojnë...

Pra, bijve, prijës të jetës në vazhdim: lumturia në ndërtim detyrë, amanet mirënjohje e mirëkuptim, bukë e zemër për vete e për mik, kujtim malësorin që edhe në rektim krenarinë ruajti në gjiun e malit shpirt çelik...

Lavdi, guximit në luftën e jetës, lavdi!

(Reçan, korrik 1961)

17. NË BARKUN E ÇASTIT KONFUZ

1.

Gazi rinor, kurora e hijeshisë, po na ikën me të jetës aureolë dhe dalëngadalë po tretet duke u shkrirë në disa pika loti...

Jeta -luftë rrezesh, përpëlitëse e shkëlqimit të fundit, me ngazëllim mbarsur s`jepet as nuk stepet për derisa fluturimin ta kthejë në feks, atje mbi kodrën e shikimit...

Vezullimi i syve të mi ngrihet në qiellin e xixëllimit dhe gapërron në gjurmën e gazit, në gjakimin e zjarrit të dashurisë, në ngrohësinë e këngës si gacë në hi apo si një thëngjill i shuar që pret flakë dhe shpreson në zgrafullimin prozhektues.

Mejtimet e mia me valët e këputura të pellgut të andrallave, me gëzimet e jetuara dhe të përjetuara lundrojnë liqenit të dallgëzuar dhe dremiten në ëndrat shpresore me jermi...

2.

Gazi -thonë- vjen si loti e loti rrjedh si kënga në stinën e brymosur. Këtë rregull të një lodre të moçme e përqafojnë muret e kazamatit të vjetër të murosur dhe të savatuar me bojrat e kohës së re, më mirë e brinuar me brirët e acarit shigjetar...

Thonë se kjo na është dhënë detyrim për trashëgim që kur hëna u zhgreh në vaj dhe kur dielli - peshë e kohës - ia privoi dritën asaj, e për t`ia dhënë pastaj herë pas herë, vetëm sa për sy e faqe si lëmoshë, mbase si ngushëllim për shqelmat që jepen në barkun e thatë të dritës në ëndërrim...

Thonë, gjithandej, se kur hëna qau shumë e shumë, asaj iu shtua një fluskë drite bashkë me një venitje prapa dhe kështu kur ajo bori lotët, atëherë bori edhe dritën, bori edhe lëmoshën e mëshirëmadhit!... Kështu hëna e venitur arriti deri në ditët tona. Për këtë shkak herë-herë i vjen ngapak dritë, por edhe ajo përherë e tretur në zverdhëllimë. Por kur i këputet peri i flukseve, atëherë dihet sa e dobët është ajo, satelit më. Kuptohet se lëmoshën e dritës ajo kurrë të mbledhur në një pikësynim nuk e pati...

Në muret e kohës jehon ushëtimë: Drita e dhuruar mbetet përherë gaz i mbështjellë me gjëmë e lot.

3.

Gazi hënor mbyllur në kreshtat e viteve paksa i praruar me rrezet ylberore ngatërriset në brigjet e heshtjes. Të heshtjes së vet që ndizet e përndizet në brendinë e saj. Që ndrydhet e përndrydhet që në prehjet e dyshimit shpirt-këputur në dhëmbëzorët e vajeve shpresëndrydhura...

Për gazin hyjnor lakmia e mëshirëmadhit shtohet dhe ligësia e lakmitarit s`qan kokën pse firot po i shfaqen në ndërgjegje. Në ndërgjegjen e çalë ku lëndon mëshira e mjellë.

Maska e gërmazmadhit qirret ndonjëherë sheshazi. Zëmadi me syfortin ngatërrohen nganjëherë. Bëhen këmbime e shkëmbime. Paqartësia vë lëmashk. Dhe lëmashku shndërrohet në fundrinë. Fundrina vallë a i sjell kujt lumturinë, përveç mikrobit që sëmundje ngjet, përveç kundërmimit të rëndë që vret...

4.

Dielli zëmadi nga kërshëria humb durimin nganjëherë. Ai nganjëherë edhe heshtjen lakmon. Ngase heshtja me magjepsinë që mund të ketë, zgjon edhe kërshërinë e yllit, por edhe fshehësinë e pyllit. Njeriu i vogël nganjëherë dhe mjaft me forcë vardiset në valët e turbullta të shpresës mashtruese, futet dhe në ujra të turbullta të përroit të jetës dhe i dëshiron papandehur vërshime për hir të kërshërisë. A mos vallë në enigmë fshihet diçka!... Diçka e madhe, diçka e vogël edhe në qoftë mashtruese. Kërshëria dhe bota përvojore në rrugëtimin pakthim në heshtje tutërrohen dhe presin, presin regëtimën si shpagim.

5.

Nga heshtja fati këputet në dysh. Kur heshtja vjen nga taktizimi e jo nga frikësimi është më e fortë se edhe zjarri. Ajo s`mund të mposhtet dot. Heshtja është më e fortë dhe më e ashpër se acari. Ajo mbijeton ndaj çdo forcë të nëpërdokshme. Heshtja nëse ka forcë akumuluese djeg e pjek, thyen e përthyen, ngrin e shtang edhe çdo maskë diellore. Atë, nëse mbrumet me tharmen e vet, vetëm nëma mund ta zhदारaritë. Vetëm nëma nga brendia e vet, mund t`i nxjerrë rënkim. Vetëm përçarja në dejt e vet do t`ia thyejë e do t`ia gërryjë guximin me durim të akumuluar dhe të fituar me mund.

6.

Varësisht nga ajami dhe puna e rëndë në dukje mund të dalë e lehtë në realitete. Rëndon heshtja dhe mbi kreshta, por edhe

nëma dhe mallkimi rëndojnë mbi çadrën e motit. Në shumë kodra digaforta akumulimi zbut acarin. Natyra merr fresk edhe në vapë. Në shkretinë mund të fitohet oazë. Në ajam edhe furtuna e pamëshirë dhe në çast të vështirë në zemrat e maleve gumbuzhon më shlirë.

Dihet se mallkimi gllabëron dhe shëmton edhe përjetësinë e dritës si dhe afshin e këndellur nga zotat mëshirues. Zemrat e mërdhira pak jetë premtojnë. Nga brumimi i guximit të helmuar gatimi del helm, del shtangim i pulsit. Dhe shtangimi i heshtjes në pafundësi than unin e vet. E bën për mallkim...

7.

Sytë e maleve kur sogjetojnë lartësitë e veta edhe thellësitë qiellore nuk i harrojnë. Me male madhërohen edhe yjësitë edhe thellësitë. Këmbët granite të maleve nuk lëmeken, edhe pse mbi zjarr pezullojnë. Ato s` tremben as nga tërmetet as nga vullkanet, mbi të cilat qëndrojnë...

Koka e maleve lapidar mëton edhe për lule në lugje, edhe për druj në shpatije, për borë në maje...për ujë e për jetësim, për erë e freskim, për njeriun mjaltim... Por nga barku i malit mund të vijë furtunë me tërbim, prandaj malësori këtë fort mirë e di gunën e madhe e bart mbi shpinë.

Sytë e malit dhe malësorin vështrojnë. Sytë e malit janë dhe sytë e tij. Zemra e malit është dhe zemra e tij. Freskim i ballit të malësorit është edhe freskim i ballit të malit, prandaj malësori gjirin e malit e lurton, me zana e orë e madhëron. Por ai e di se barku i pyllit me përdhunue keq di. Mund të pjellë kulshedra e lubia ose që nga larg i vinë atij, si të huaja, ngjyrë me të zi, gjithmonë përbindësh zi e më zi, të untë, të këqij...

Malësori malin e hyjnizon, gjërësinë e tij e lakmon. Hapësirën e lirë ia dëshiron.

Edhe malësori edhe mali me pyje ajrin e thithin në lartësi. Gjëmojnë e këndojnë mbi shkrepat e jetës, mbi gjithësinë që e kanë mbi, por dhe për rrafshë e ultësi... Dhe ata lakmojnë rrafshin blerosh, ku mrizojnë e vallëzojnë orekset pakufi pa shfrenim e me frenim...

Mali si malësori kur shtyp heshtjen edhe këngën edhe gjëmën nevojë e ka. Nevoja e heshtja në ngurrim, malësorit tash po i japin dridhërim. Kënga e malit është edhe gjëmë. Prandaj ruaju, thotë plaku, mos të lëndoshë orë e zanë se shtrigat e skëterrës këtë dëshirë kanë.

8.

Dhe njeriu martir kërkon dhe shpreson bulim në agun pranveror pa e hetuar rrebeshin që i kanoset përherë. Njeriu i vogël me lumturi në gji me ngazëllim hidhet mbi valë të detit me stuhi, qoftë edhe në barkën pa lopatë. I joshur nga magjia herë ia del mbanë, herë rrëshqet në pellg. Këtë lojë me fat s`e ka në dorë të vet, medet...

Kjo është lodra e këngës konfuze në barkun e jetës enigmë, nevojë e vetë këngës gjëmë!...

(Ferizaj, shtator 1962)

V. Kokëdhembje kohe

(Para se të ndërmerrnin masa administrative kundër punëtorëve të caktuar vlonte e zihej një atmosferë paqartësie, e cila "u qartësua" me suspendimin nga puna të autorit (njëherë tranferimi i dhunshëm dhe pastaj edhe përtjashtimi). Në të 19 "shfrimet" e këtij cikli pasqyrohet gjendja e lënduar rezignuese shpirtërore e autorit. Nuk ishte frika e privimit të lirisë individuale, por edhe më keq përgatitej "ingranazhimi shpirtëror" a shtrydhja e limonit që me ujin e tij të verbohen sytë e të tjerëve. Në këto momente, kur pesha e dhëmbëzorëve të shtetit ishte e pa parë, dhembje më të madhe i jepnin varrës disa veprime të "njerëzve tanë" që jo vetëm nuk tregonin gjallëri, por fundoseshin në paqartësi saqë, shtrohet çështja, kur njëri tjetrin nuk e ndihmojmë, nuk e njohim dhe s'e kuptojmë (qoftë edhe kompetent), atëherë s'di a mund të themi se "jetojmë?" a frymojmë si njerëz të gjallë!)

1. VLON, ZIEN PAQARTËSIA!

Vlon uji mbi zjarr,
nga ena do të dalë;
zien, vlon, fluron...
hedh përtej kapakun,
kapakun e vet që i rri mbi
dhe ikën në paqartësi...

Vlon jeta
nga vetvetja
nga zjarri
që përbrenda i vjen
dhe e përzjen...

Dhe në pëllgun e jetës enigmë
bëhen zierje, përzierje
si çurgat e ujit
në enën mbi zjarr...

por pëllgu i jetës
sa fluron aq pranon,
shterret e mbushet,
mbushet e shterret
ashtu si shpresat
në barkun e qenies.

Dhe vërtet:
sa nën, sa mbi,
sa në vazhdimësi
notojnë shpresat tona
dhe kthehen në fillimësi...

vazhdimisht ngërçi
notarët provokon,
vazhdimisht notari
ngërçin mbizotëron;
njëqëndherë më i zoti
notari në garë del,
por ndodh që të
njëqëndënjëten
ngërçi
keq t'ia hedhë?!

Shtypja e fortë,
thonë, si ufulla e fortë:
enën e vet e pëlçet,
por kjo i ndodhë njeriut
në çastet kur s`e pret...

Shtypja vjen nga poshtë,
shtypje vjen nga lartë,
shtypje vjen nga anët
shtypje vjen nga cepat
shtypje vjen nga brenda...

Kështu paqartësia
zien e përzien
dhe s`dihet çastësisht
prej nga shtypja vjen?!

(Ferizaj, shkurt 1962)

2. PRANVERA E TRETUR

Jetën gëlltis, robëtoj e bredh
pranverën dëshirë kam...

Dua pranverën time
ashtu siç në çast
në ëndërrim e pashë...

"Behari yt më thanë,
të është tretur në kalim
pesha e stinëve
ta ka ndrydhur
kot e kërkon në përftim!

se ajo e rraskapitur
nga balta e ngrica
tash lëngon në kujtim
në rrugën pakthim"

Unë kërkoj, kërkoj...
Syze kërkoj n`terr,
nga nata skëterrë
frymë nga valëzimi,
dritë nga ëndërrimi?

Vallë, s`di çfarë të bëj?

Një shpresë ngrafulluese
nga thellësitë
më ngjeth, më ngroh,
vallë kjo është
pranvera ime
që unë nuk e njihkam,
që e kam përpara
dhe sytë e mi s`e shihkan?!

(Zllatarë, nëntor 1962)

3. THERMË KOHE

Kur vullneti
e disiplina
pajtohen në kohë,
ndërgjegja
çdo furtunë çan,

por kur këto ndërveti
ngatërrohen
lindin përbindshin
që s`mund t`i përgjërohen?

Këto janë çaste
kur shembëlltyra
ndraget, rënkon...

Janë dhe ca të tjera
që të kundërtën
ta thonë:

kur bulat e gazit
në stinë nusërojnë
shëmbëllen
mendimi i ndritur,
por kur thermë koha ka,
muret e hapësirës
marrin të goditur!

Këto janë çaste
kur heshtja
djeg e zbeh...

Në vorbullën e kohës
kur sëmundja
ndër deje
zien, ndez, sulmon
atëherë,
dhembja-dhunë,
muret e valimit thyen...

Janë këto çaste
kur flaka
e padukshme ndizet,

por kah shkon tymi
fare s`i dihet
a është avull
a është gaz
a mikrob
që t`sjellë maraz?

*

Deh moj jetë e zezë,
kërkoje shpejt
të bardhët në feks,
se dëshpërimi
muret e jetës keq rrënon!

(Tankosiq, shkurt 1963)

4. RRËFIM I PLAGOSUR

Errësirë, agoni.
Nata sundon.
Dhembje, zjarmi,
dridhërimë...
Nëna rënkoi!

Brenda: ofshe, gjëmë, jermi!
Jashtë: bubullin, vetëtin...
breshni, rrëbesh, helm...

..Fëmija trembet në gjumë:

-Nënë, pse u tret dielli,
pse u stërzhyt në lumë?!

Nëna flet për qart:

-Lutju diellit bir,
dielli po na pret
ai qoftë lavduar,
lutju mëshirë të ketë!

-Nënë, dielli na iku,
na iku në përftim!

-Kapja biro rrezet,
shtrëngoji, mos i lë
të ikin pakthim
si jeta jonë mashtrim...
*

Kështu fëmija e nëna
në atë mesnatë të thellë,
shkrepjen e rrufesë
e pandehnin diell!

Lëngata i kish lodhur
nënë e bir pa zot...
Përmbytjes së natës
s`mund t`i ikën dot!?
(Prizren, 1963)

5. KUR SHTYP FATI

Shpirti m`u këput,
jeta m`u tret
shpresa m`u err...

është refren
që përjetoj ngaherë.

Hëka më gandon
loti më është gurëzuar,
kënga s` rrjedh si këngë;

nga lulet ndjej shkumb,
nga rrezet mardh,
fytit më mbesin hala,
peshk fare pa ngrënë,
nga ecja bastardh...

S`gëlltitet dot vreri,
midja dridh për dreq,
në çaste vjen pikëllimi
kur bota stërkeq...

Por unë tenj do të bëhem
kohën do ta gërryey
që nga palca saj
gjalp të dlirë të nxjerrë!

(Tankosiq, shkurt 1963)

6. ZHYTUR NË ERRËSIRË

Fort e zhytur në errësirë historia lëngon
 kur mësuesi i ri rrezet e dijes përndah
 kur pyllit të lashtësisë zhdavarit furtuna...

Ëndërrime të përvujtura majat shtegtojnë
 ndalen te pallat e lara në gjak luftëtarësh
 që tash u lanë të braktisura
 në shtigjet e humnerës në zgafellë pa shtylla!...

Shushujzat parazite, thëthitin traditën;
 kërpudhat e motit po emnohen kulla;
 kullat e lashtësisë në kujtesë zbehen;
 rregallë e shkapërderdhur, pa një dritë të veten!

Vallë, deri kur gënjeshtër do të fajkojë,
 deri kur shpresat do të lotojnë,
 deri kur në kosheret tona grethat e kahmotshëm
 penjtë e jetës bletë do të thumbojnë pa mëshirë?!

(Tankosiq, mars 1963)

7. IMAZH I PËRQART

Kur përfytyroj bishat,
shoh plagë, pre,
shoh gjak, kërdi...

Përçudnon mëshira bishë!

Kur gjaksorët përfytyroj,
kokë të prera shoh,
truçohen kafkat rrëgallë...

Vjell arsyeja e sëmurë!

Kur mbytje shpirti ndodhin
grëminën përfytyroj
dështime, rrokullisje shoh...

Logjika njeh veç dhunë...

Në këtë rrokupujë
imazhi i përçart
s`shëf ndonjë feks të ri
ku do të gjejë qetësi!

Dergj ndërgegjeja e çalë
e sëmurë me dhunë?!...

(Ferizaj, mars 1963)

8. NJERIU DHE

-Kafsha bart me shpinë me qafë.

-Njeriu dhe me kokë!

-Zogu i kreket shkelësit të huaj.

-Njerynë të huajin pa vlerë e bën zot!

-Qeni leh të huajin që mos t`ia prishë qetësinë zotnisë!

-Njerynë fyen veten për inat të rritës së vet!

-Bisha humb gjurmët afër strofullës ku rri.

-Njerynë ndjell grindje në vatrën e arsyes!

-Bilbili muzikton që shpirtin ta lehtësojë.

-Njerynë çart ndjesitë, veten rrokullis!

-Dhelpra për nevojë përdor çdo dredhi.

-Njerynë tret yshurin me dije e mund fituar!

-Luani bjerr urtinë kur uria e gërryen.

-Njerynë me barkun plot marrëzisht kënaqet me viktima!

-Kërmilli shtëpinë e bart prore me vete.

-Njerynë çart plang e shtëpi dhe pse s` ka ku rri!

Ku qëndron kjo forcë "gjeniale" e kohës sonë,
pse njerynë errësirën kërkuaka, kështu, gjithmonë!?

(Ferizaj, prill 1963)

9. NËN BRESHËRITË E KOHËS

Njeriu s`dalka nga lëkura e vet!

Në fyt
 tugë, këlbazë koha po më shtin të gëlltis.
 Në fytyrë
 nga grushtat: të nxime, dregëza më rrinë.
 Në shpatulla
 nga drangëzhimi ndjej rëndesë të ploghtë
 Në shpirt
 përunjësi, resignatë, mandatë.

Ndotësirë helmi breshëri e kohës sjell!

Por jo!...

/"Jo" e fortë tingëllon:/

Fyti im me gëlthim
 vrerin nxjerr jashtë;
 Zemër e mushkni
 kuqlimin në fytyrë ma kthejnë
 Shpatullat me duart grusht
 do të rilinden në forcë...

Shpirti i rilindur kurrë nuk thyhet dot!...

Breshëritë e kohës
 që mëshon pa mëshirë
 njeriun tonë të nënë-tokës
 e kalit më mirë...

Qëndresa në kult, kulti në qëndresë.

(Ferizaj, shtator 1963)

10. DUA, DËSHIROJ

Dua të fluturoj
 pas gardhit futë të zi
 ku morali i fortë privon
 ku shoku shokun
 vështirë e njeh,
 atje ku dhe ajri ndjen neveri!

Dëshiroj
 shikimin thik ta kem
 dhe t`ia vërboj sytë atij
 që për vajin tonë s`do të dijë!

Dua që kënga ime
 çdokënd ta trondisë
 e unë i lirë të hyjë në garë
 për të kapur rrezet fluturim...

Dëshirë kam të jem bukë
 dhe t`ia zë frymën në grykë
 atij që përdhos pa mëshirë
 sythin tonë
 simbol të shenjtërisë!

Dua, dëshiroj...
 por nga një mjegulli
 në errësirë as duart e mia
 s`mund t`i shoh
 të mësoj paksa
 se po të zgjidhen,
 çfarë mund të bëjnë ato!

Me gjysmë po
 e me gjysmë jo
 besa e burrit vihet në sprovë.
 Me gjysmë jo,
 me gjysmë po
 as zoti lutjet, thonë, s`ti do!

(Ferizaj, nëntor 1963)

11. TE "KOMPETENTI"

-Shok, zotni, lëmoshë s`kërkoj
pse s`më lejohet të punoj
të gjitha kushtet i plotësoj?

-Dale `i herë mos u mërdhez,
unë këtu s`jam për sy të zezë,
mbroj "qëndrimin", ligjin mbroj
ç`do të padrejtë e rregulloj!
Se për shkolla, për kulturë
kohë as fjalë s`kursyem ne kurrë!...

Prit pak, të shoh në evidencë,
për ty u fol sot n`konferencë!
Atë diplomën për mësues
bëje copë-copë e hidhe në pus!...
n`konkluzione futur të kemi
le të gjejë punë "alemkalemi"!
unë për vete bukën ruaj
kompetentit n`fjalë s`i luaj.
Kush është ai, shko ... pyet në Ent
lyp punë, zbutu... le të vinë mendt.
Atëherë shtrohesh e dorëzohesh
në të padrejta s`revoltohesh?

Dije mirë, kush t`ka në dorë,
dathë mund t`ecësh nëpër borë!
Kush ka shpi, t`ngrohet me fjalë,
kush nuk ka, mos të jetë gjallë...
Kush do art ka tërë hapësirën
kush lyp qumështin humb dhe hurrën...
Mos t`u dukt, drejtohu në fshat,
rroke shatin... flej rehat!
Po ta jap një këshillë si mik
mos u sill n`shkollë, n`politikë!
...Mësimi, shkolla janë si plepi,
punët e shtetit janë si deti:
Hipe nalt mund ta thyesh qafën
u zhyte poshtë, morë t`mbarëpaçen!

- Sa me vlerë janë gjithë këto këshilla,
sa të drejta, sa të mira!
sa ndihmë japin, s`të lëkan në baltë
qofsh me nder, nëpunës i lartë!

*

Në heshtje të thellë ndër vete bluaj:
Është i yni s`është i huaj
emërmadh, në sy "kurrizor"
mjer kush këtij i bika në dorë!

(Prishtinë, më 11. IV. 1964)

12. **ANKTHI I TYMOSUR**

Sirena thërret pasagjerë.
 Nga tymtari pa pushim derdh blozë,
 blozë të mykur si ankthi i pyllit të sëmurë...

Po kështu është dhe afshi i zotimeve tona
 thotë, një kapuçzi deri dje plisbardhë,
 porse ne vjellim mërinë në vete,
 kurse tymtari e derdh në qiell,
 blozën e tij gjithkush e sheh
 blozën tonë brenda kurrkush s`e njih
 as atje në korzonë e shkrepëtinës
 as këtu poshtë në korzonë e përditjes.

...Sirena thërret pasagjerë,
 tyntyri blozën vjell
 në korzonë e shkrepëtinës
 jeta shkon e vjen...

(Ferizaj, maj 1964)

13. **KËTU...**

Këtu tingulli tungullit s`i ngjet
 se zemra zemrës s'i flet në gjuhë të vet;
 këtu ritmi, ritmit ankth i jep
 ndërsa ankthi i zgjuar si epsh kalamend...

Këtu, valët e jetës,
 shtaguakan pa mëshirë
 që në syth njerëzishmërinë
 e ndakan më dysh,
 prandaj tre parë sy
 janë pak të hapen, të hezitojnë
 kur balli mendja e zemra
 që në start lëngojnë.

Këtu secili u ndrydhka
 në mënyrën e vet
 dhe dhëmbët e dyshimit
 u kapitkan keq...

(Shkup, maj 1964)

14. ÇAST NË PËRFTIM

E kërkova çastin
 gjatë dhe pa u ngutë
 në çdo anë dhe skutë

kujtimet shpalosa,
 qiell e tokë shikova
 askund s`gjeta çfarë kërkova...

Heshtja e varrit
 m`u përgjegj:
 "me t` kaluarën mos u dergj,

çasti i shkuar
 s`kthehet prap
 shiko të tashmen
 kape vrap...

Shaloje të tashmen
 në shpejtim
 për t`kapur t` ardhmen
 në përftim"

Unë përpushem
 s` e ndaj lypen
 ndër shkallë të kohës
 futa pykën!

Kërkoj të tashmen
 po kush s`ma sjell,
 filli i jetës
 prore mbështjellë:

E tashmja, thonë,
 s`mund të kapët dot
 s`gjendet në fate,
 mos lyp kot...

Unë përherë
 dua ta kem
 së paku nja dy fjalë
 t`ia them:

të ma sjellë çastin
në përftim
që së paku ta njoh
hapin tim.

(Ferizaj, qershor 1964)

15. NË VORBULLËN E STINËVE

Rrezja hundëthyer
nga grushti i galaktikës
pas reve pret...

pret dhe shpreson:
vlera në pritje rritet
për jetën që lëngon...

vërtet, këndeje nën hie
me dritë të cunguar
me shpresë pak të coptuar
këndellja ecën në vazhdë...

Era e kohës
çikrikun sjell shq im:
lindje, rilindje,
përlinje deri në amshim
së bashku
me keqje, stërkeqje,
me vdekje e pikëllim...

I rinuar çdo mjedis
mbi temel gërmadhash
stolis...
Kur rrezja e parë
bardhësinë e hedh në përftim
të gjallët rend me shpejtësi
dhe ombrellë vranësire
i hedhin vetes mbi!...

Mbase kjo vranësi
mund të quhet çudi,
ngase sysh huton
pikërisht mbase
ajo është bardhësi
që sytë stinëve ua ka falë
që të sillen vërdallë!

Nga stinët mbërthyer
dikush në kaçubë struket,
dikush në rreze lahet
dikush puplash nduket!

Në vorbullën e stinëve
vorbullon gjithkush
brenda katër ngjyrash
jeta feks me vrushk!

(Ferizaj, gusht 1964)

16. FATI DHE KOLOVAJZA VERIGË

Fati
 qëndron varë në vargonjtë
 e jetës lajkatare
 kur mbetet viktimë
 e stinës së plaguar...

Etjen
 shuan me avullin e ujit
 që valon nën të
 urinë e tretë me blozën
 që tymi ia lëshon përmbi...

Kolovajza
 rininë kolovit
 në litarin kapur në verigë,
 ku hallka hallkën
 puthit, bën zinxhir...

Fati e kolovajza
 përgjojnë këngën
 nga i njëjti kujtim:

Kur i ngiti
 s`ngopet me shumë,
 i urituri kënaqet me pak...

...Më mirë në verigë
 me zinxhirë blozë nxirë
 sesa lart në qiell
 e me lajka ngjeshur...

Më mirë kapur
 hallkë më hallkë,
 se bark-plot
 në fron "butak"
 që më në fund:
 po i dalka nami
 si njatij të përrallës
 me lëkurë luani!

(Ferizaj, tetor 1964)

17. NJË FJALË E MIRË...

Zemra e zhuritur
një ilaç kërkon,
lypësin e drobitur
një lëmoshë e lehtëson...

Dhe i privuari mbyllur
rrezet ka lakmi,
gjithkush shpreh kërkesat
që i duhen atij...

Por mbi të gjitha rrezm,
për një jetë të lirë
ilaç, lëmoshë, rreze
mbetet fjala e mirë...

Por kjo fjala e mirë
për t`u bërë vepër
duhet të ketë myhyr
të vulosur n` letër.

Fjalë-beset me lajka
nuk duhet ngatërruar
siç bëjnë ca kukuvajka
që n`zyre rrinë paluar.

(Ferizaj, tetor 1964)

18. MLLEFI SI NEVOJË

Mllefi si nevojë
del kur sillen në rreth
intrigat me gojë
që dikush i ka n`qejf...

Si nevojë del mllefi
kur këngët në gjëmë i kthejnë
njerëzit e këtij "hyqymeti"
dhe veten e gënjejnë...

Nevoje e mllef ngafërryer
kur të ketë njeriu,
shpirtin e ka të thyer
ilaç s`gjen fatziu?

(Ferizaj, tetor 1964)

19. UNË DHE TI NË PAQARTËSI

Me sherritë fëmijënore
me dliresinë rinore
këndeje bashkë qëndruam
fluturonin në ditët më të mira
dhe shumë u kuptuam...

Mbaj mend të kroi,
atje bri përroi
vjersha lexonim
për liri, për atdhe,
për ëndërrime, jetë të re...

Më vonë fluska sapuni
sysh na ranë
dhe fatkeqësisht veças
në dy anë na ndanë:

fatkeqësi kjo
që zemrat na i përloshi
dhe dyshime
mes nesh mbolli...

Prandaj shpesh pyes veten
ne bashkë a jetojmë
kur njëri tjetrin
tash fare s` e kuptojmë?

Unë hap zemrën,
të të them kush je?
ti mosmarrëveshjen
e ndjen si dje?

Unë të them se
duhet pasur kujdes
se dhelpra plakë
s`e humb t`vetin ves,

"përçaj e sundo"-ja
të bën të vuajsh "për mend"
vëllanë ta bënë armik
se ai e di ku të dhemb!

E sheh se ç'kemi mjellë
 atëherë në kohë të vështira
 na i merr që të gjitha
 të pjekura, të arrira!

Njëri tjetrin prap
 ne s`e kuptojmë
 prandaj më thuaj,
 vallë a jetojmë?!

Bota ecën
 me hapa të vet,
 bota njohin
 punën e vet,
 kurse ne
 në amulli rrimë
 ofshet tona
 nuk i ndijmë!

Kur t`pengojnë
 granitet shemben
 zori, djersa
 nuk përmenden

njeriu është
 më i fortë se guri,
 në punë, n` aksion
 dëshmohet burri;

bukë nuk bëhet
 guri i shtëngët
 sado të fortë
 që t`i keshë dhëmbët.

S`lihen punët
 kur t`shtrohet sofrë
 s`vjen mirëmadhja
 lehtë ndër votra!

Ne po shtiremi
 fort të ngathtë
 ca të majtë
 e ca të djathtë...

Njëri tjetrin
s`e kuptojmë
më thua pra
t`drejtën a jetojmë!

(Suharekë, shtator 1964)

VI. Diçka po lëviz kah vegimi

(Vetë mundësia e kalimit, edhe pse kaçakçe, me punë në Prishtinë dhe shpëtimi nga "ingranazhet e përgatitura" flet për faktin se "diçka po lëvizte kah vegimi". Sigurisht kishte filluar të thyhej sadokudo acari politik i kohës. Dhe vërtet pasuan pak më vonë ngjarje pozitive, të cilat lypsej shfrytëzuar sa më shumë, ngase priteshin se mund të shfaqej sërish "mjegull në rrësirë". Gjithsesi jepeshin shenja të qarta se "kremtja s'do të vonojë, ngase kishte filluar të ngrohej në "stinën e vet". Me një fjalë, rridhnin të dhënë të sigurta se kontaktimi së paku kulturor me vendin amë së shpejti do të lëviznin nga e mbara, prandaj s`kishte arsye të mos shfaqeshin në "shfrime" edhe shenja optimiste, ngase gjurmët e tilla çonin drejt kauzës së shenjtë.)

1. DIÇKA FSHIHET NË HIJE ...

Nga dhuna në furtunë
Nën rogoz zihen do punë!

...Kur shkumësi në duar tona
bën vija
kur rrezet e para
puth fëmija
dihet se jeta buron...

Kur edhe në errësirë
për dritën punohet
gatitjet shtohen
për kalanë zëmadhe
tempull të lumturisë,
për gazin e bardhë
nevojë e ardhmërisë!

Diçka fshihet,
diçka shihet
nën rogoz diçka
po zihet!...

Dhunë me dhunë
mbytur n`furtunë!
Nën rrogoz
zihen do punë...

(Prishtinë, shtator 1964)

2. PËRHEDHJE SHPRESASH

Shokë,
notoj me ju eterit të dritës,
vështroj mjegullën në kalim...

Po vëllezër,
më duket se sipër deteve fluturoj,
nuk notoj, nuk lundroj
por n` shpinë të fatit hyjnizoj!

Pandeh dritën, më qaset në ballë,
Pandeh se rilindjen e shpresave
e kemi gjallë...

Pandeh rilindje
kështu e quaj i them,
edhe pse i lindur
s`di, vallë, kur kam qenë!?

(Prishtinë, maj 1965)

3. MË NDIHMONI...

Më thuani, më tregoni
si ecën njeriu i rilindur,
si ecën njeriu me hapin e vet?

A di t`i qafojë rrezet
e diellit të vet
a e njeh vallë, ngrohësinë
të cilit s`e shijojë asnjëherë!

Më thuani, më tregoni...
shumë keni për të më thënë:
a lihet trashëgim
pika kaltëroshe në ajri
dhe vala ëndërrimtare
e oqeanit të qetë në përjetësi?!...

Nga mendja e ndjenja
çfarë përjetësie mund të dalë
apo vallë për mua do të jetë
veç një zhgënjim fatal?

(Prishtinë, qershor 1965)

4. NGA DRITARJA IME

Dritarja ime përpin valët në kohë;
tash valët në kalim përqesh
lidh nyje kujtimin e smirës
brendësinë e jashtën lidh...

Edhepse e vogël ditarja ime frëngji,
përkund shpresat e ndrydhura në harrim
edhepse ende shumë pshërëtime ka
jashtën e brendësinë lidh...

Dritarja ime veriut të pashpirt mizor
përballë i qëndroi pa xhamat mburojë,
por me mur durimi e guxim të pashuar
të brumosur në traditë hirshtuar...

...brendësia dhe jashta hallka të një zingjiri,
mpleksin log kujtimesh dhe ruajtje aveniri!

Po t`u sëmure guximi fati s`të bën pallë
prandaj dritarja ime lidh jashtën nga brenda.
Po t`u sëmure kujtimi, damari pak ndihmon,
prandaj ditarja ime lidh brendinë nga jashtë:

Kjo dritarja ime vëzhgimtore e gjallë
sheh nga qielli truqe që sillen vërdallë!
Pra, le të lidhen më ding si brenda si jashta,
se huqet e motit bëjnë të hahet dhe kashta!

(Prishtinë, tetor 1965)

5. NE...

Ne gjithmonë të lindur qemë
në gjak ruajtëm gjallërinë
dhe sa herë rasti na u dha
lindje e gjallëri përtërimë...

Prandaj mos e përçmoni
gjallërinë tonë të lashtë
mos mëkatnoni ta privoni
zgjimin tonë të ri...

Ne për nevojë, me të lindurin instikt,
mund të tërhiqemi në heshtje
e cila enigmën na shton
dhe dufin e mpleks me forcë...

Ne s` duhet të ndajkthehemi
të mbyllemi në mosbesim
se heshtja e madhe
bën përplasje të mëdha
shurdhon veshët e kohës
me ta s` dëgjohen gjë...

Ne nuk bën ne, jo,
të mbesim si metal i lehtë
t`ngrohemi të ftohemi,
ashtu me të shpejtë...
Ecja kërkon masë,
kërkon klimë të dliërë,
Ajami për punë
duhet të njihet mirë.

Heshtja nëse ndizet,
përflakje përhap
saqë as dyert e hekurt,
s' mund ta bëjnë më zapt...

(Prishtinë, nëntor 1965)

6. VRANËSIRË MBI QYTET...

Kur vrënjtet mbi qytet
dikuj frika në palc i hyn!

kur retë e zeza lëvizin
dikë reuma në kokë e prek!

Kur qielli erret, shembet bubullima
dikush mbyll sytë, gjuhën e kafshon!

Kur flakërin vetëtima
dikuj i lot mendja, flokët nduk,
harron se rrufepritisin
e ka mbi çati!

Kurse unë nga kasolla në periferi
vështroj dhe kënaqem,
më qeshet (nuk e fsheh)
vranësitë përshëndes...

Bubullini, them, për shi ka nevojë,
por edhe breshër, brerimë le të reshë,
rrufeja le të qëllojë
paniku le të pllakosë
se te ne arterjet veç stihia lag!

Pra le të përbaltet pluhuri i kohës
dhe aty le të përmyten frikacët
e zotërinjtë ndragaçë,
të cilët bubullimës e druakan aq shumë
se u prishka rehatinë...

Lë të bubullijë, pra,
...e unë nga kasolla në periferi
përshëndes
edhe pse pullazi pikën ma lëshon!...

(Prishtinë, maj 1966)

7. SODITJE QINDVJEÇARI

(Hipa në majë të shekullit tim
dhe sodis në përfytyrim
rrugën e pakthim)

Një shekull mbi shpatulla
jeta më rrogoj,
një shekull dhe vdekja
më ndejti kacavar...

Rigë e guxim zinxhirë
vegjëzuar më shoqëruan
dhe unë stoik
mbi shkrepë të moteve qëndrova;

Prizren, Shkup, Shkodër,
Manastir, Vlorë, Elbasan
Tiranë... i eca më këmbë,
i futa në krye...
I mora në zemër më morën në gji
dhe ato që shkruhen
e s`shkruhen në histori...

Në kohët plot furtunë,
vdekjen e pashë si fshisë
që nga barku i oborrit
bashkë me gjethe të thata,
heq dhe shumë filiza pa u rinuar...

Gjysh e stërgjysh amanet na e lanë,
me një fiye eshke
mos me i dalë furtunës përballë.
Vetëm me shumë brinca,
strall dhe eshkë të thatë
mund të qëndrosh dimrit
dhe n`rrugën më të gjatë...

Nga vdekja shumë dhëmbje shuhen,
por edhe shumë kuje e gjëmë
shpërndahen në erë;
e vjetra i lëshon rrugë
të resë përherë.

Një shekull shkela e më shkeli rrëshqan,
unë do të shkoj sot a nesër me rend
e di se në jetë më e vlefshme janë mendt
është buka e kripa, për vete e për mik,
trashgiminë mos e harroni kurrë,
se ajo për mos harresë bëhet urë...

Jeta të jep flatra
të ben me gaz çdo ças,
flamuri i lirisë
kur valon çdo cak.

Pra një shekull rrëshqan kalova
me vdekjen në palc fshehur,
por burri burrë nuk quhet
pa durim e trimni ngjeshur.

(Reçan, korrik 1966)

8. VALA E AMBICIES

Në valën e ambicies
drita e madhe
s`e qaska të voglën...

Në barkun e detit
peshku i madh
gëlltitka të voglin!

Ku ta gjej vetveten
në luftën e pritave
mes dritave, mes peshqve?...

Kështu u ndodhka
në shtazëri
por te njerëzit
këtë mirë nuk e di??!

Mos vallë njeriu duhet të
mbyllet si krimbi në lis
pasi drita ndaj dritës
ia verbuaka sytë?!

Mos vallë njeriu
duhet të bëhet lajkatar
dhe bishtin dhelprës
t`ia krehë verdallë?

S`di si t`ia bëj,
dritëshumi, syforti
do të thithë
dritën e syrit tim
e unë dua të jem njeri
të mos kem shtazëri!

Një zë brenda
më flet me nge:
në mbrojtje ai
që dorë nuk ngre
është i dobët,
s`është njeri,
është bastardh
i racës së tij!

valët e ambicies
nga barku i detit
nga barku i pyllit
vijne na japin mend:

shtazëri e njerëzi
u digjkan u piqkan
në të njëjtën enë!

(Prishtinë, gusht 1966)

9. PËR NJË DËSHIRË

Për një dëshirë
lë peng dhe orët e gjumit,
sepse dua
kohën këngë ta ftoj:

Për një dëshirë
derdh djersën në vazhdë
sepse pandeh
shpresën kujtim ta mpleks.

Për një dëshirë
dhe çastin më të shtrenjtë
e flijoj
që gazi i praruar të shkëlqejë.

Për dëshirën syth
dhe ngrohësinë që e mbaj në gji
e jap sall
të joshen bulëzat ngadhënjim.

(Prishtinë, shtator 1966)

10. PESHA E URTISË

Po t`u këputen krahët e shpresës,
po t`u shemb n`mendje arsyeja
vështro jetën në prizëm tjetër
se t` rikthehet prap fuqia...

S`lihet fati në mëshirë të gurit,
pjellori kërko në shumë mënyra
shtohen rrudhat në ballë të burrit,
por ai s`jepet, i flet fytyra.

Në çdo rilindje dita s`erret
zori shndërrohet në gëzim,
kush në punëmirën s` dashurohet
bregës n`jetë i shton pikëllim.

(Prishtinë, tetor 1966)

11. AUREOLË E YLBERTË

(atmosferë postbrioniane)

Andej nga pellgu, atje tej përmytur,
mbet një "DORË E HEKURT" në pabesi e zhytur,

Që andej me turp është plandosur flliga,
prandaj te ne t`keqen po e kaplon e liga,

Që andej shpirtit ëmbëlsi na i erdhi
dhe vërtet ca të mira në prehër na i derdhi!

Tash le të këndojë punëtori, le të gumëzhijë makina,
le të marrë hirrë diktati, dhuna me të pamira!

Shqiponja majmalesh le të kalojë kufijtë
si malit si fushës, t`ia shijojë kthjellësitë!

Kështu përgëzon konaku, përruron vëllamiri:
u përunj fajtori, darët lëshoi katili...

Por për të çarë përpara rruga mbetet vështirë
se përsëri do të shfaqet mjegull n` errësirë.

Kmesën tehamprehur nga dora mos ta lëshojmë,
T`i presim drizat, gjembat që mos t`na pengojnë.

Dhe me armë të dijes me ngrohësi diellore
nënqiellin tonë ta mveshim me rreze hyjnore!

Të na udhëheq katarsa, puna e mirë e shenjtë
dhe urtia - besa në dorë le t`i mbajnë frejtë.

Poetët pa drojë, në stinë të lirë të blertë
le t`stilisin vargjet në aureolë t`ylbetë!

(Prishtinë, nëntor 1966)

12. PAS SHTRËNGATE

Pas shtrëngate
një harabel shpupurit puplat,
me gaz fluturon në çast.

(Dhe çasti ngazëllen në kohë.)

Natyra ndrin, shkëlqen.
Nga lagështia
strofullogu shpihet,
kur puhia shtrojën përthan...

Durimi ngadhënjimin lëvdon
dhe të qiellit
kaltëri, dhuratë përçafon...

Cicërima e përgjëruar
shprehet në pakufi,
kur pëllumba
në vend të sorrave
shkepen për ajri.

Pas shtrëngate
kaltëria qesh, gëzon...
ylberi me shoka
bukuri mplekson.

Kujtimi në çast ngërthen:
mos vallë,
ylberit i doli kush mbanë
që pas shtrëngate
plotësim dëshire ndjen në damarë?!...

(Prishtinë, nëntor 1966)

13. GJURMA E KALTËRSISË

Ecim, marshojmë...
 Njëshkolonën s`e lëshojmë.
 Vendfushimi fshehtësi,
 caku kaltërsi...

Përpara vetëm ca ferkemë
 të "identifikuar" shohim
 prapa rrugë të trasuar lëmë.

Kur zbledhet mirë lëmshi i kohës
 dhe pasohet rruga e drejtë
 atëherë mbi gjurmët e para
 të panjohura
 do të vihet emërtimi i ri...

Ecim, marshojmë
 miklimi në kaltërsi
 fole rrezesh mpleks
 e ne si shtegtarë vërejmë:
 në ecje ka djersë,
 në ecje ka të papritura,
 prandaj s`ecet pa pararojë
 nuk ecet pa pararojë...
 neve, n`se nuk gaboj,
 të dyja na mungojnë!...

Lavdia që ndrin e ngroh
 me këngën tonë në ballë
 pa rojë, pa drojë
 nuk duket fort e gjallë!

ndritjen e kaltërsisë
 vetëm një mjegull -vranësi
 mund të duket e shprishtë
 por ajo, të dihet,
 mund t`i paraprijë shtrëngatës
 ta kthejë terrin e natës!...

Në gjurmët e rrugës sonë
 vegimet sheshojmë
 në njëshkolonë marshojmë
 por pa pararojë, pa rojë

pa paslojë, veç me paralojë!

...Fati, zot i kaltërisë
që mburojë e paçim,
s`ndihmon ,thonë, amullinë,
veç në mbarecje hapin...

(Prishtinë, nëntor 1966)

14. PSE MALLKON KOT

Pse mallkon,
mallkim e nëmë
as djalli s`mundi t`i durojë,

as djalli
ai trim që edhe
Zotit të plotfuqishëm
nuk iu bind.

Pse mallkon
mbretëria e nëmës
s`ka lavdërim...

I ligu në shpirt mallkon
i forti në dej punon...

Thonë mallkimi
nëma, mënia
vetveten e gërryejnë,
prandaj pse mallkon
vallë arsyeja
aq shumë të lëngon?

Kush mallkon
në shpirt të vet
smirën e ntrashë,
prish nervin
e suksesit të tij...

Kush mallkon
dobësinë vetes ia pranon
se nuk thuhet kot:

"nëma është
arma e të dobëtit,
arsyetimi
i punëkotit"!

Kush s`mund të ndalet
zotërinj
dhe mallkon pa shkak,
tregon:

se t`kalbtë
ngadhënjimin e ka,
të moleksur, pa gjak.

Mallkimin s` e duroi
as vetë djalli, thonë,
mos je ti i biri,
që kaq keq mallkon!?
që mallkon e shan
për këtë kthesë "fatkeqe"!
kur për të tjerëve u bërë gropë
e vetpërvete ra në leqe?!

(Prishtinë, nëntor 1966)

15. LAVDIMI SJELL DYSHIM

(politikanit tonë lavdaç)

Ai që lavdërohet shumë, hymnizon lavdinë
 se me trimëri të keqen shterr e ka,
 shkoni shihnje: trimërinë të mekun e mba!

Ai që lavdërohet fort e fort se liri gëzon
 se robërisë ia ka vënë që moti këmbët në fyt
 shkoni shinie: rrezet e lirisë të tretura i ka!

Ai që i lutet Zotit për t`ia ruajtur veç t`mirat
 aqsa në kasolle i ka dhe të tjera s`kërkon,
 shkoni shihnie: flamuri i dorëzimit te ai valon!

Ai që sot lavdohet se në krahë
 të furtunës di të lundrojë
 dhe se rrezet në dorë i ka të ngjeshet me to,
 shkoni shihnie: triumfi te ai loton!?

Heu, trimëria pallëdryshkurit nuk i njeh,
 Rrezet që i duhen i zë në kalërim
 Fitoren lajkatare s`e qas nuk e sheh
 E gëzon palla e larë, flamuri në valim!
 (Reçan, dhjetor 1966)

16. PËR KREMTIM

Si të shprehem vallë,
për ftesë-kërkesën në sirtar
për dëshirën flakë-zjarr?!

Si të shprehem, shqim,
për idealin gjakim,
për ditëbardhën: synim?!

Ç`të them kur syverdhi,
lulëkuqet sa i derdhi
për kremten që s`erdhi?!

Por ajo s`do të vonohet
në stinën e vet do të ngrohet
Ja, kënga po i kushtohet!...

(Prishtinë, maj 1967)